

Årsrapport 2018

Senter for eldremedisin, Regionalt kompetansesenter for eldremedisin og samhandling

SESAM - REGIONALT KOMPETANSESENTER FOR ELDEREMEDISIN OG SAMHANDLING

Stavanger, Desember 2018

Ingelin Testad,
senterleder

WISE SAGE
by SESAM

HELSE STAVANGER
Stavanger universitetssjukehus

INNHold

INNHold	2
1. Innledning.....	5
2. Bakgrunn.....	5
3. Organisering	6
3.1. Ledelse og strategi.....	6
3.2. Ansatte	9
3.3. Brukermedvirkning og samfunnsengasjement – WiseAge.....	9
3.4. Forskning	10
3.5. Studentarbeid.....	11
3.6. Kurs- og kompetanseavdeling	11
3.7. Regionale ressurspersoner	12
3.8. Seniorrådgivere	12
3.9. Service- og støttefunksjoner	13
3.10. Referansegruppe	13
4. Aktivitet	14
4.1. WiseAge.....	14
4.2. Forskning	14
4.2.1. Learning and coping with dementia - User experiences from an educative intervention in early stage dementia	15
4.2.2. Pathways through care – the association between municipal health services and the disease course in dementia.....	15
4.2.3. Online Assessment of Lifestyle Factors on Cognitive Performance (PROTECT)	16
4.2.4. Tilpassede matprodukter som dekker måltidsdøgnet for hjemmeboende seniorer (Matlyst)	16
4.2.5. Pårørendebelastning ved demens.....	16
4.2.6. Pårørende til personer med ulike typer demens	16
4.2.7. Utvikling og implementering av velferdsteknologi til eldre som har hjemmebaserte tjenester	16
4.2.8. Can training for healthcare professionals aid adoption, quality and safety of telecare services in home-based elderly care? Development and evaluation of a simulation-based pilot training programme	17
4.2.9. «SmartJournal for oral helse i sykehjem – et forprosjekt»	17
4.2.10. Eldre som ressurs - seniorsatsing	17
4.2.11. Frivilliges arbeid i et forskningsprosjekt.....	17

4.2.12. Demenssykdommens sosioøkonomiske konsekvenser for den enkelte og for samfunnet	18
4.2.13. Anthocyanins: A new approach to prevention of dementia? (ACID)	18
4.2.14. Improving early identification of dementia risk by means of multimodal neuroimaging	18
4.2.15. Nevropsykiatriske symptomers utvikling og relasjon til morfologi, genetikk og autoimmunitet ved demens	18
4.2.16. Dementia: Use of health-care resources and carer burden over time	18
4.2.17. Økt forståelse av neurodegenerative demenssykdommer ved å studere sammenhengen mellom spinalvæskebiomarkører og forløp	19
4.2.18. Antistoffer mot G-protein koplede reseptorer og ABC transportere ved Alzheimer's sykdom	19
4.2.19. NOR-DLB	19
4.2.20. Differentiating early neurodegenerative diseases to improve prognosis (ProLBD).....	19
4.2.21. APGeM.....	19
4.2.22. DemGene - genetikk ved demenssykdommer	19
4.2.23. β Amyloid Production and Effects on Cognition Study (APECS).....	20
4.2.24. Early detection and personalized interventions to improve outcome and quality of life in people with neurodegenerative disease (Senter for hjerneehelse)	20
4.2.25. Kreft og hjerneinfarkt	20
4.2.26. Reinnleggelser på sykehus etter hjerneslag.....	20
4.2.27. Mindre hjerneinfarkt og prognose	20
4.2.28. Sonotrombolyse	21
4.2.29 Hjerneinfarkt og synspatologi	21
4.2.30. Afasi etter hjerneslag	21
4.2.31. «New perspectives on vascular risk – the impact of breaking up sitting time».....	21
4.2.32. Velg å leve	21
4.3. Forsknings samarbeid og forskningsnettverk.....	21
4.3.1. Lokalt forskningssamarbeid.....	21
4.3.2. Lokalt forskningsnettverk.....	22
4.3.3. Regionalt forskningssamarbeid	22
4.3.4. Nasjonalt forskningssamarbeid	22
4.3.5. Internasjonalt forskningssamarbeid.....	23
4.4. Studentarbeid.....	23
4.5. Kurs og kompetanse	24
4.5.1. Kursvirksomhet.....	24

4.5.2. SESAM-konferansen	25
4.5.3. Faglunsj.....	25
4.6. Fagnettverk.....	25
4.6.1. Eldremedisinsk nettverk i Helse Fonna HF	26
4.6.2. Nettverk for Marte Meo veiledere, Helse Fonna HF og Helse Stavanger HF	26
4.6.3. Fagnettverk innen eldremedisin/eldreomsorg i Helse Førde HF	26
4.6.4. Fagnettverk utredning demens, Helse Stavanger HF	27
4.6.5. Fagnettverk dagtilbud for personer med demens og yngre personer med demens, Helse Stavanger HF.....	27
4.6.6. Fagnettverk for sykehjem som benytter VIPS- modellen.....	27
4.7. Samarbeid og utviklingsarbeid (komite, arbeidsgrupper, planarbeid)	27
4.7.1. Fag og Strategidagen i Helse Førde HF.....	27
4.7.2. Ledernettverk for geriatri og alderspsykiatri i HelseVest RHF	27
4.7.3. Utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjeneste i Vest (USHT)	28
4.7.4. Samarbeid med Nasjonalforeningen for folkehelsen.....	28
4.7.5. Nasjonale høringer	28
4.7.6. Nasjonal referansegruppe	28
4.7.7. Samarbeid med Fylkesmannen	28
4.7.8. Samarbeid med Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning	29
4.7.9. Samarbeid med lokalt fagmiljø.....	29
4.7.10. Utviklingsarbeidet Demensskolen.....	29
4.8. Medieoppslag	30
5. Ansatte	48
6. Avslutning.....	50
VEDLEGG	

1. Innledning

SESAM består av Regionalt kompetansesenter for eldremedisin og samhandling i Helse Vest RHF og Senter for eldremedisin ved Stavanger universitetssjukehus, Helse Stavanger HF, og fungerer som én enhet i nært samarbeid med den kliniske virksomheten knyttet til eldre ved sykehuset. SESAM er organisert og lokalisert i Klinikk psykisk helsevern voksne, avdeling for alderspsykiatri. Senterleder er Ingelin Testad.

SESAMs aktiviteter rapporteres årlig til Helse Vest RHF og til administrerende direktør i Helse Stavanger HF via Klinikk psykisk helsevern voksne og forskningsdirektøren.

2. Bakgrunn

Regionalt kompetansesenter for eldremedisin og samhandling ble av styret i Helse Vest RHF vedtatt lokalisert til Helse Stavanger HF den 01.12.2010.

Mandat og oppgaver (Vedlegg til styresak 125/10B Helse Vest RHF)

«Det regionale kompetansesenteret for eldremedisin og samhandling skal bygge på føringane i den nasjonale strategien for spesialisthelseteneste til eldre, og på tilrådingane i den regionale rapporten. Kompetansesenteret skal omfatte eldremedisin, inkludert alderspsykiatri og geriatri. Samhandling mellom spesialisthelsetenesta og kommunehelsetenesta er ein føresetnad for utvikling av gode og samanhengande helsetenester til eldre. Kompetansesenteret får samhandling som eit særskilt ansvarsområde. Spesialisthelsetenesta skal også vere ein kompetansebase for kommunehelsetenesta».

Oppgåver

Forskning og fagutvikling: «Etablering av eit regionalt kompetansesenter skal vere ei styrking av forskning og fagutvikling innanfor fagfeltet, og skal på sikt gi fagfeltet auka kompetanse innanfor forskning. Verksemda ved kompetansesenteret skal styrkje samarbeidet om forskning og fagutvikling mellom helseføretaka, kommunane og andre sentrale samarbeidspartnarar.

Kompetansesenteret får ansvar for å stimulere til og koordinere forskning og fagutvikling. Det er planlagt styrking av dette fagområdet ved fleire utdannings- og universitetsstillingar. Kompetansesenteret vil få eit koordinerande ansvar for desse stillingane som kan være knytt til ulike institusjonar.»

Nettverksbygging: «Det vil vere vesentleg at eit regionalt kompetansesenter har fokus på nettverksbygging i regionen for på den måten å sikre regional forankring og at kompetanse- og fagutvikling skjer på tvers av helseføretaks- og nivågrensene og inkluderer andre sentrale samarbeidspartnarar. Kompetansesenteret får ansvar for å etablere og koordinere tverrfaglege regionale fagforum og nettverk som inkluderer både spesialisthelsetenesta, kommunehelsetenesta og andre sentrale samarbeidspartnarar. Tverrfaglege regionale fagforum og nettverk skal bidra m.a. til forskning og fagutvikling. Brukarmedverknad må ivaretakast.»

Undervisning: «Ei oppgåve for senteret vil vere å delta i undervisning i grunnutdanning, vidareutdanning og etterutdanning, og gi råd og fagleg støtte for på den måten å bidra til å spreie kunnskap i heile regionen. Kompetansesenteret vil kunne bidra med å vurdere felles opplærings- og kompetansebehov i regionen.»

3. Organisering

Personen i sentrum

Brukerperspektivet står sterkt i arbeidet ved SESAM, med høy aktivitet og tett samarbeid med brukerorganisasjoner og enkeltpersoner, og våre aktiviteter er derfor organisert ut fra dette perspektivet. Vi har brukerrepresentanter i referansegruppen, brukergruppe i form av pensjonert helsepersonell som ressurspersoner og seniorrådgivere, interesserte brukere inviteres til faglunsj, systematisk opplæring av brukerrepresentanter, eget brukerkontor, samarbeid med Nasjonalforeningen for folkehelsen, brukermedvirkning i forskningsprosjekt, blant annet i forskningsprosjektet demensskolen.

Brukermedvirkning innebærer en mer likeverdig vektning av brukerkunnskap og erfaringer på den ene siden og fagkunnskap på den andre siden. Målet er at brukermedvirkning, på grunn av det unike perspektivet brukere og pårørende kan tilføre, skal bidra til bredere prosesser og perspektiver i SESAM aktiviteter. Et overordnet mål for SESAM er at brukermedvirkning skal føre til økt relevans og bedre kvalitet i vår virksomhet. Ved å involvere brukere kan det bidra til at vi fokuserer på aspekter ved tjenestene som i større grad reflekterer brukernes perspektiv og behov.

Forskning og kunnskapsutvikling i feltet eldremedisin og samhandling knyttet til personer over 65 år, er SESAMs viktigste oppgave, og vi ser ulike nivåer av brukermedvirkning som vesentlig i vårt arbeid. Vi arbeider lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt gjennom ulike former for partnerskap og prosjekter, ved å samarbeide med andre forskere, næringsliv og hvor brukerperspektivet er sentralt.

Samarbeid på tvers av disipliner er en viktig del av vårt arbeid og har vært det fra starten. Vi har, med brukeren i sentrum, forsket sammen med hotellansatte, designere, kokker og teknologer. Dette har skapt resultater som har gitt verdi for mange. Potensialet for å oppnå mer er stort - vi føler vi fortsatt bare så vidt har startet. Vi ønsker å bidra til en samfunnsdebatt og utvikling som bedre reflekterer de store endringene vi står overfor.

Gjennom vårt nye initiativ WiseAge, har vi etablert en ny plattform for brukermedvirkning og samfunnsengasjement (se nærmere omtale i 3.3. og 4.1.). Eldre som ressurs har vært vårt «mantra» siden vi startet i 2010, og visjonen for WiseAge bygger videre på dette grunnlaget fordi vi ser vi må nå enda flere med dette budskapet. *Visjonen for WiseAge er å være en bevegelse som fremmer mulighetene brukermedvirkning i forskning og kunnskapsutvikling skaper i et aldrende samfunn.*

3.1. Ledelse og strategi

SESAM skal samarbeide med fagmiljøer innen eldremedisin i regionen, i tråd med samhandlingsreformen og nasjonale føringer for arbeidet innen eldremedisin.

I Samhandlingsreformen heter det: «En av de viktigste forventningene til spesialisthelsetjenesten er å bidra til kompetanseutveksling og kompetanseoppbygging i en forsterket kommunehelsetjeneste. For å utvikle samhandling, skal aktivitetene være tverrfaglige og inkludere alle deler av helsetjenestene og utdanningssystemet. Det skal søkes å knytte sammen regionale ressurser for å styrke fagmiljøer og utnytte erfaringer regionalt».

Samsvar med nasjonale føringer og erfaringer gjort i andre helseregioner og internasjonalt skal sikres gjennom samarbeid med kommunehelsetjenesten, Fylkesmannsembetene, Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse og ved tilknytning til internasjonale miljøer. SESAMs nettverksbygging og samhandling skal prioriteres i alle aktiviteter.

Visjon

Samhandling for eldres helse og livskvalitet.

Gjennom denne visjonen arbeider SESAM for å fremme lokal, regional, nasjonal og internasjonal forskning og økt kompetanse innen eldremedisin og aldring, samt utvikling av ny teknologi med utgangspunkt i brukernes behov. SESAM har siden oppstarten arrangert en årlig konferanse innen eldremedisin og samhandling. Denne skal ytterligere styrkes gjennom SESAM sine nettverk i et bredere samfunnsperspektiv for brukere og av brukere, for å nå en enda større målgruppe.

Hovedmålsetting

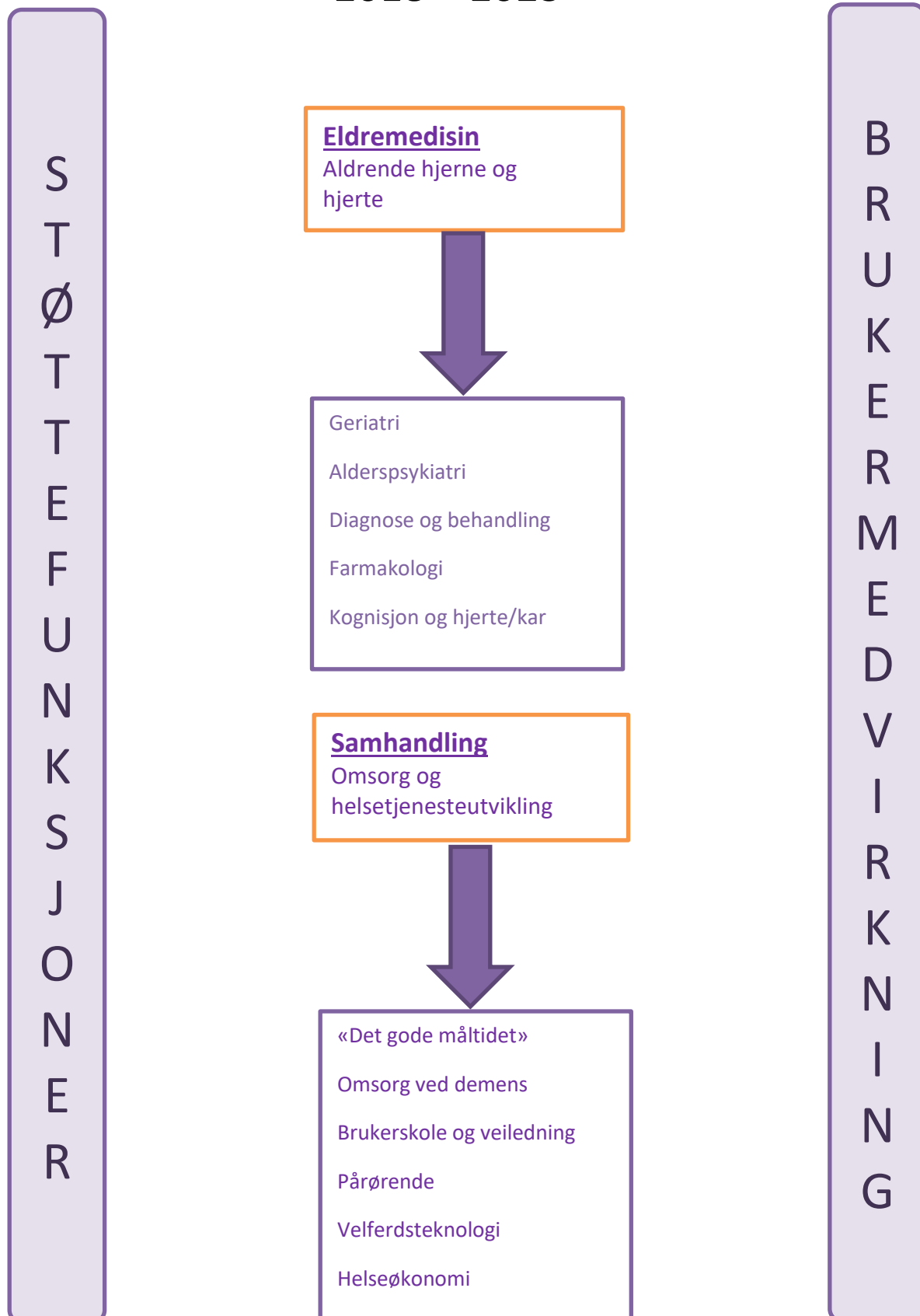
SESAM skal bidra til faglig utvikling av helsetjenester til eldre i regionen gjennom å utvikle og drive samhandlingsarenaer, nettverksbygging, fagutvikling, forskning og formidling.

Overordnet mål

Å utvikle gode kommunikasjonsmodeller, samordne de kunnskaper og den ekspertise som alt foreligger i de ulike helseforetakene, samt å utvikle og spre ny kunnskap slik at denne i størst mulig grad kommer den enkelte eldre i vår helseregion til gode.

STRATEGISKE SATSINGSOMRÅDER

2018 – 2023

Virkemidler

Fagutvikling, forskning og formidling

Ny handlingsplan 2018-2023 med oppdaterte målsettinger og satsingsområder vil bli reflektert i neste årsrapport.

3.2. Ansatte

I SESAM har det i 2018 vært 39 ansatte i ulike stillinger og stillingsstørrelser. Av disse 39 er 15 ansatt på ulike forskningsmidler. Vi representerer ulike profesjoner; sykepleier, lege, psykolog, farmasøyt, biolog, adjunkt, økonom, prest, fysioterapeut, ergoterapeut, omsorgsarbeider, siviløkonom, lærer og frivillige. Dette ser vi på som en styrke i forhold til en bred kompetanse på senteret, og i kompetanseutviklingsarbeidet. I tillegg har vi i 2018 hatt 14 seniorrådgivere (pensjonert helsepersonell) knyttet til oss i SESAM, se punkt 5.0. Ansatte.

Virksomheten er organisert i et team som ivaretar de ulike delene av virksomheten, i samarbeid med gode kolleger og medarbeidere, fagpersoner, forskere og klinikere.

Team SESAM:

Ingelin Testad, senterleder og faglig ansvarlig

Kristin Aas Nordin, koordinator for kurs og kompetanse, personal og økonomi

Dag Årslund, forskningsleder

Martha Therese Gjestsen, forskningskoordinator

Helen G. Wigestrånd, administrasjonskonsulent

Karin Smedvig, avdelingssjef, avdeling alderspsykiatri

3.3. Brukermedvirkning og samfunnsengasjement – WiseAge

WiseAge er SESAM sin plattform for brukermedvirkning og samfunnsengasjement. WiseAge skal legge til rette for å bruke Eldres kompetanse og erfaring i forskning og kunnskapsutvikling. Dette for å utvikle forskning som tar utgangspunkt i erfarte problemstillinger. WiseAge arbeider med å involvere brukere i forskning og kunnskapsutvikling i et samfunn der andelen eldre vil vokse og kreve nye måter å arbeide for og med denne gruppen. WiseAge skal være i tråd med SESAM sitt verdigrunnlag om «eldre som ressurs» og bygge opp under et perspektivskifte til det å bli eldre. Med konseptet ønskes det en større vektlegging av eldre som ressurs, fremfor den tradisjonelle vinklingen hvor fokus er på utfordringer knyttet til «eldre-tematikken». Visjonen til WiseAge er å være en bevegelse som fremmer mulighetene brukermedvirkning i forskning og kunnskapsutvikling skaper i et aldrende samfunn.

WiseAge skal være for de over 65 år som ønsker å delta eller bidra i samfunnsdebatten, med håp om å få et bredt utvalg av befolkningen. Det er derfor opprettet «Alder Samfunn Kunnskap (ASK)! Spør den det gjelder,» som er en database over brukere sitt syn på forsknings- og samfunns spørsmål og hvordan den enkelte ønsker å involvere seg i WiseAge. Det arbeides systematisk for at WiseAge-medlemmene skal få mulighet til å ha innflytelse på arbeidet som blir gjort i WiseAge og på SESAM. Det er derfor etablert et eget brukerråd og et erfaringspanel. Brukerrådet ledes av Jan Torgersen, og erfaringspanelet ledes av Anne T. Henriksen. Brukerrådet og erfaringspanelet rapporterer til styringsgruppen. Det er et mål at det skal være brukermedvirkning i alle leddene i forskningen som blir gjort på SESAM.

Arbeidet har fra høsten 2017 blitt koordinert av Helen G. Wigestrånd. I august 2018 begynte Ane Haugland som prosjektkoordinator i WiseAge. Prosjektleder er senterleder Ingelin Testad.

Styringsgruppen bestod i 2018 av:

- Ingelin Testad, senterleder SESAM
- Ane Haugland, prosjektkoordinator, SESAM fra august.
- Karin Smedvig, oversykepleier, Stavanger universitetssjukehus
- Stein Tore Nilsen, seniorrådgiver, Stavanger universitetssjukehus
- Geir Sverre Braut, seniorrådgiver, Stavanger universitetssjukehus
- Anne Katrine Bergland, overlege, Stavanger universitetssjukehus
- Arnfinn Fiskå, seniorrådgiver, SESAM
- Kenneth Austrått, prosjektleder, Stavanger universitetssjukehus
- Martha Therese Gjestsen, forskningskoordinator, SESAM
- Kristin Marie Aas Nordin, fagkoordinator, SESAM
- Helen G. Wigestrånd, administrasjonskonsulent, SESAM

På oppdrag fra styringsgruppen har det vært arbeidet med konkretisering av konseptutvikling og praktisk gjennomføring, internt og i nært samarbeid med eksterne aktører i Region Stavanger v/ Per Morten Haarr og Stavanger Forum.

3.4. Forskning

Siden oppstart er det lagt vekt på å knytte til seg fagpersoner lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt med høy formell kompetanse innen ulike fagfelt. Ved utgangen av 2018 er det 25 forskere med direkte tilknytning til SESAM. Forskergruppen ledes av professor Dag Årslånd, og den helsefaglige forskningen ved SESAM ledes av senterleder Ingelin Testad.

Den helsefaglige forskningen er samlet i en egen gruppe kalt Athena, og denne gruppen utviklet et prosjekt som i 2018 gikk til topps i EU-programmet «Joint Programme on Neurodegenerative Disease Research (JPND)». Det multinasjonale prosjektet «Self-management and HeAlth Promotion in Early-stage dementia with e-learning for carers – A randomised controlled trial (SHAPE)» koordineres av Ingelin Testad, og skal bidra til å øke forståelsen omkring faktorer som har betydning for kvaliteten på helse- og omsorgstjenestene for personer med demens.

Brukermedvirkning er en viktig prioritering for SESAM, og var en sentral grunn til at EU-prosjektet fikk tilslag. Ved å involvere brukere forskes det på aspekter ved tjenestene som i større grad reflekterer brukernes perspektiv og behov. Resultatet kan føre med seg ny kunnskap som helsetjenestene og brukerne har nytte av, samt optimalisere implementering og formidling av forskningsresultater.

I 2018 har SESAM vært så heldige å motta en stor gave fra Pleiehjemsforeningen i Rogaland i forbindelse med salget av Blidensol sykehjem. 35 millioner kroner er øremerket biomedisinsk demensforskning som skal bidra til å forstå mekanismer og finne nye diagnosemetoder og nye medisinske behandlingsstrategier.

Intervensjonsteamet på SESAM legger til rette for drift og administrasjon av interne og eksterne forskningsprosjekter. Teamet koordineres av stipendiat Martha Therese Gjestsen og har noen kjernemedlemmer som er ansatt i SESAM, men knytter også til seg eksterne personer ved behov. Intervensjonsteamet møtes tilnærmet ukentlig for å koordinere forskningsaktiviteter som

søknadsskriving (forskningsmidler, REK/NSD, SUS, opptak til universitet), rekruttering til studier, datainnsamling og dataoppbevaring, oppdatering av publikasjonsliste og CV, foruten å holde oversikt over prosjektporteføljen til SESAM.

3.5. Studentarbeid

SESAM er et senter i utvikling, og vi legger i denne forbindelse stor vekt på rekruttering av nye studenter for å knytte til oss fagfolk fra praksisfeltet med ulike profesjonsbakgrunn. Det gjøres derfor et betydelig arbeid i rekruttering, veiledning og oppfølging av studenter. Det gjelder også støttefunksjoner i form av tilbud om kontorplass, undervisninger, hjelp og veiledning i forbindelse med studentenes søknadsprosesser, datainnsamling, dataanalyse og oppgaveskriving. I tillegg til individuelle veiledninger har masterstudentene fellessamlinger, samt at ansatte på SESAM underviser sykepleiestudenter på Universitetet i Stavanger.

3.6. Kurs- og kompetanseavdeling

Kurs- og kompetanseavdelingen ble etablert i 2015, og målsettingen er å spre kunnskap ut til kommunene i vårt nedslagsfelt innen feltet eldremedisin. Det utarbeides kursplaner hvert halvår, og de ansatte i de ulike kommuner kan melde seg på kursene på vår webside. Satsningen i kurs- og kompetanseavdelingen er sammenfallende med den nasjonale satsningen i Demensplan 2020, og vi samarbeider også nært med Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse. Det har vært en stor aktivitet i regi av kurs- og kompetanseavdelingen også i 2018 (se vedlegg 1). Avdelingen koordineres av Kristin Aas Nordin, og det er tilknyttet 25 forelesere fra 9 ulike profesjoner, noe som gir en god bredde i det vi kan tilby av kurs.

Kunnskap om og refleksjon rundt personsentrert omsorg er avgjørende for en god demensomsorg. I Demensplan 2020 er metodene i personsentrert omsorg en sentral satsning innen forskning, kunnskaps- og kompetanseheving.

Vi har i 2018 hatt kurslederkurs i Stavanger, Haugesund og Bergen for de som ønsker å starte opp demensskoler. Dette er i nært samarbeid med Helsedirektoratet. Likedan hadde vi vårt første kurs innen musikkbasert miljøbehandling høsten 2017 i Stavanger, og det første kurset i Hordaland ble i 2018 arrangert i Knarvik.

SESAM har også gjennom sine forelesere, mål om å bidra ut mot organisasjoner og lag med foredrag, likedan på pårørendemøter for å spre kompetanse innen eldremedisin. Dette koordineres gjennom kurs- og kompetanseavdelingen.

Den årlige to-dagers konferansen er årets høydepunkt i SESAM, hvor hele regionen er med og bidrar med program. Vi henter forelesere regionalt, nasjonalt og internasjonalt. I tillegg til de to fagdage, SESAM-konferansen med ca. 200 deltakere, hadde vi også i 2018 samarbeid med demensforeningen i Stavanger om et åpent møte på Arkeologisk museum. 70 deltakere møtte på WiseAge-arrangementet. I forbindelse med internasjonal forskningsdag i regi av SESAM, inviterte vi til åpen forelesning på sykehuset med foreleser fra University of Exeter. Planen for 2019 er å bygge på erfaringene fra 2018 og få til ei uke med ulike aktiviteter innen brukervedvirkning, forskning og undervisning som dekker det SESAM og WiseAge står for.

3.7. Regionale ressurspersoner

SESAM har ansatt ressurspersoner i hvert helseforetak for å sikre regional forankring i Helse Vest RHF sitt nedslagsfelt.

Med et bredt fokus på samhandling mellom lokale aktører fra spesialisthelsetjeneste, kommunehelsetjeneste, helsemyndigheter og utdannings- og forskningsinstitusjoner, skal disse bidra til at kompetanse- og fagutvikling skjer på tvers av helseforetaks- og nivågrenser og inkludere andre aktuelle samarbeidspartnere.

Funksjonsområdene for de lokale resurspersoner favner

- styrking av samhandling mellom spesialisthelsetjeneste, kommunehelsetjeneste, helsemyndigheter og utdannings- og forskningsinstitusjoner
- etablering og videreutvikling av fagnettverk
- etablering og vedlikehold av kontaktnettverk
- informasjonsarbeid om eldremedisin på hjemmesider, via kontaktnettverk og i sosiale medier
- deltakelse i planlegging og gjennomføring av SESAMs årlige regionale konferanse
- bidrag til utvikling av forskningsnettverk
- å arrangere møter i SESAMs regionale nettverk med deltagelse fra aktuelle lokale samarbeidspartnere
- å være med å arrangere årlig fag og strategisamling i Bergen i oktober. Planlagt 07.11.2019

Følgende ressurspersoner har vært tilknyttet i 2018:

- Hildur Thingnes ved Førde sentralsjukehus, Helse Førde HF
- Halvor Næss ved Haukeland universitetssjukehus, Helse Bergen HF
- Hilde Rydland Marianayagam ved Stavanger universitetssjukehus, Helse Stavanger HF
- Siri Ueland ved Stavanger universitetssjukehus, Helse Stavanger HF
- Nina Hauge ved Haugesund sykehus, Helse Fonna HF. Ansatt fra 01.09.2018

Aktivitet knyttet til de regionale ressurspersoner er beskrevet under punkt 4.6. og 4.7.

3.8. Seniorrådgivere

I tråd med SESAM sitt verdigrunnlag og fokus på «eldre som ressurs», har vi engasjert Målfrid Meling, tidligere sjefsykepleier og fagsjef ved Stavanger universitetssjukehus. Hun er nå pensjonist og har hatt oppgaven med å koordinere aktivitetene til SESAM sitt arbeid med fagutvikling, forskning og formidling. Hun og tidligere oversykepleier ved Psykiatrisk divisjon Vigdis Vagle, er ansatt ved SESAM og arbeider med oppgaver knyttet til planlegging, gjennomføring og evaluering av Demensskolen, samt opplæring av nye kursledere.

I tillegg til Målfrid Meling og Vigdis Vagle har 12 pensjonerte sykepleiere vært engasjert som kursledere i Demensskolen som fagpersoner. Ellers har 6 pensjonister deltatt som frivillige ved praktisk tilrettelegging i Demensskolen, eller vært sjåfører.

Anne Torsvik Henriksen er fra høsten 2018 ansatt ved SESAM med ansvarsområder innenfor SESAMs forskerskole for brukere og også i erfaringspanelet i WiseAge-arbeidet.

Deltakelse på SESAM-konferansen, møte i demensforening, avisinnlegg og undervisning på faglunsi er eksempler hvor seniorrådgivere har bidratt med sin kompetanse og erfaring.

3.9. Service- og støttefunksjoner

På SESAM er det utarbeidet rutiner og struktur for ulike interne møter, noe som bidrar til at saker kommer på dagsorden og følges opp i tråd med internt årshjul og felles rutiner og retningslinjer i Helse Stavanger HF. Dette støtter også senterets arbeid og utvikling i forhold til mandatet, og det er en god struktur ved oppfølging av økonomi- og personalsaker.

Det legges stor vekt på at kontor, møterom og fellesområder er hensiktsmessig møblert, og at ergonomi og inneklima er tilfredsstillende og bidrar til et godt arbeidsmiljø. Dette er også med på å gi gode rammer rundt vår møtevirksomhet, faglunsi, kurs og mottakelser. Det er viktig at våre samarbeidspartnere lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt blir mottatt på en god måte.

På samme måte som ved de fysiske rammene, arbeider vi kontinuerlig for at våre dokumenter og maler som for eksempel for postere, PP-presentasjoner, flyere, kursplaner, konferanseprogram, informasjonsskriv, osv. skal ha høy kvalitet både i layout og innhold.

Verneombudet samarbeider tett med ledelsen om HMS-arbeidet. Årlig HMS kartlegging, oppfølging og informasjon til personalet, utarbeidelse og oppfølging av tiltak i HMS handlingsplan er nedfelt i senterets HMS årshjul. Det samarbeides også om rutiner for brannvern og brannopplæring av personalet i avdelingen, samt oppfølging og gjennomføring av obligatoriske kurs.

3.10. Referansegruppe

En egen referansegruppe er etablert for senteret. Denne har møter 1 - 2 ganger i året hvor handlingsplan og strategiske valg for SESAM blir drøftet. 13. - 14. mars i år ble det avholdt et seminar på Utstein Kloster der Handlingsplan 2018 - 2023 var hovedsak. Gruppen har i 2018 bestått av følgende personer:

Sven Hove - Regionalt brukerutvalg, Helse Vest RHF

Oddrun Strand Rangnes - Brukerutvalget Helse Stavanger HF, Eldrerådet i Rogaland fylkeskommune

Øyvind Kirkevold - Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse

Agnes Lea Tvedt - Kommunenes sentralforbund (KS), sluttet i KS høst 2018

Nina Anette Hauge – Helse Fonna HF

Toril Midtbø - Høgskulen i Sogn og Fjordane

Ole Martin Steihaug - Helse Bergen HF

Kari Holvik Furevik - Helse Førde HF

Stein Tore Nilsen - Helse Stavanger HF

Svein Skeie - Helse Stavanger HF

4. Aktivitet

4.1. WiseAge

I 2018 var det 9 frivillige i erfaringspanelet for forskning, og det ble avholdt to møter.

Det var 16 frivillige i brukerrådet. Det ble avholdt hele 11 møter. Brukerrådet deltok også på omvisning på Helsehuset i Stavanger.

I november 2018 arrangerte brukerrådet WiseAge-stormøte i Stavanger konserthus (se vedlegg 2). Stormøtet var åpent for alle interesserte, og det var 58 personer til stede. Tema for stormøtet var forskningsnytt på SESAM og velferdsteknologi.

SESAM-konferansen har i forbindelse med vår WiseAge-satsing blitt videreutviklet til en WiseAge-festival med flere arrangement. WiseAge-festivalen strekker seg over flere dager med blant annet SESAM-konferanse, internasjonal forskningsdag og WiseAge-fest. Det var 75 tilstede på WiseAge-festen hvor blant annet Tora Årslund og Astrid Nøklebye Heiberg deltok (se vedlegg 3).

4.2. Forskning

I 2018 var forskere tilknyttet SESAM involvert i 33 vitenskapelige publikasjoner i ulike tidsskrifter, i tillegg til muntlige presentasjoner på nasjonale og internasjonale konferanser, samt posterpresentasjoner (se vedlegg 4). SESAM-forskere deltar jevnlig på forskningsfora som går i regi av andre aktører, som Klinikk psykisk helsevern voksne/Helse Stavanger HF, Universitetet i Stavanger, Høgskulen på Vestlandet og University of Exeter.

Forskningsaktiviteten ved SESAM er hovedsakelig basert på ekstern finansiering. Dette forutsetter at vi stadig holder på med prosjektutvikling, skriver søknader selv og er med som partnere i søknader. I 2018 ble det søkt om ekstern finansiering til disse prosjektene:

- Stavanger universitetssjukehus, forskningsfond:
 - Martine Kajander, ikke innvilget driftsmidler.
 - Benedikt Römer, innvilget 75 000 i driftsmidler til prosjektet "Glabellar botulinum toxin injections for the treatment of geriatric depression".
- Helse Vest:
 - Audun Osland Vik-Mo: Postdoktorstipend til prosjektet "Deciphering the mechanisms of neuropsychiatric symptoms in people with dementia" (5 år, 50%).
 - Dag Årslund: Videreføring åpen prosjektstøtte 1MNOK i 3 år (2018-2020) til prosjektet "Differentiating early neurodegenerative diseases to improve prognosis".
 - Arvid Rongve: Klinisk forskerstipend til prosjektet «Dementia with Lewy Bodies and novel genetic markers» (6 år, 50%).
- Extrastiftelsen:
 - Torunn Gudmestad Øvrebø: Søkt gjennom Nasjonalforeningen: Ikke innvilget stipendiat.
- Nasjonalforeningen for folkehelsen:
 - Audun Osland Vik-Mo: Innvilget 200 000 i driftsmidler til prosjektet "Unravelling the causes and underlying mechanisms of neuropsychiatric symptoms in people with dementia".

- Audun Osland Vik-Mo: Postdoktorstipend til prosjektet “Deciphering the mechanisms of neuropsychiatric symptoms in people with dementia” (takket nei)
- Regional forskningsfond Vest:
 - Regionalt odontologisk kompetansesenter – Rogaland (SESAM partner): Innvilget 500 000 til forprosjekt: «SmartJournal for oral helse i sykehjem – et forprosjekt».
- Norges Forsknings Råd:
 - Ingelin Testad: Innvilget støtte (koordinator) i EU programmet «Joint Programme on Neurodegenerative Disease Research (JPND)» på prosjektet «Self-management and HeAlth Promotion in Early-stage dementia with e-learning for carers – A randomised controlled trial (SHAPE)».
 - Regionalt odontologisk kompetansesenter – Rogaland (SESAM partner): Innvilget 820 000 i HELSEVEL programmet til nettverket «GERONETT - Gerodontologisk nettverk for forskning og kompetanseutvikling om oral helse hos eldre.»

Forskningen på SESAM er tverrfaglig og omhandler eldremedisin og samhandling. Det er blant annet fokus på imaging og biomedisinsk forskning, inkludert ulike aspekter ved hjerneslag, translasjonell demensforskning med nevrokjemiske og nevropatologiske undersøkelser, utvikling av nye CSF-baserte biomarkører ved demens med Lewylegemer og Parkinson demens. Helsefaglige forskningsprosjekter inngår i Athena-gruppen, som gjennom 2018 har hatt 6 samlinger, der det jobbes med prosjektutvikling og analysearbeid. Det fokuseres på ernæring, bruk av teknologi, pårørende og godt liv i hjem og sykehjem. Ved utgangen av 2018 var det totalt 31 prosjekter, hvorav 22 drives av SESAM mens de øvrige 9 er samarbeidsprosjekter.

4.2.1. Learning and coping with dementia - User experiences form an educative intervention in early stage dementia

Det overordnede målet med dette doktorgradsprosjektet er å undersøke hvordan hjemmeboende personer med demens i tidlig fase mestrer sin sykdom, belyst gjennom deltakelse på Demensskolen (en intervensjon bestående av en 12-ukers brukerskole for personer med demens), gjennom 3 delstudier; 1) brukernes erfaringer med å få informasjon og kunnskap om demens 2) observasjon av læreprosessen og gruppedynamikk i forbindelse med brukerskole og 3) påvirkning av brukerskole på nevropsykiatriske symptomer hos personer med demens og pårørendebelastning for pårørende til personer med demens.

Prosjektleder: Ingelin Testad

PhD kandidat (UiB): Martine M. Kajander

Prosjektperiode: 2018 – 2021. Finansiert av Extrastiftelsen.

4.2.2. Pathways through care – the association between municipal health services and the disease course in dementia

PhD prosjektet er en del av et 3-årig program for bedret kunnskap om demenssykdom og samfunnsøkonomi, kalt Resource use and disease course in Dementia (REDIC). Hovedmål i PhD studien er å kartlegge i hvilken grad organisatoriske forhold i sykehjem og individuelle forhold hos pasienter med demens, påvirker deres sykdomsforløp, samt å beskrive pasientkarakteristika ved innleggelse i sykehjem, kategorisere sykehjemsenheter ut fra organisatoriske variabler, beskrive sykdomsforløp og analysere sammenheng med organisatoriske variabler ved sykehjemmet. 48 sykehjem deltar i studien. **SESAM samarbeidspart**. Prosjektet ledes av Alderspsykiatrisk

forskningscenter ved Sykehuset Innlandet HF, partnere er Universitetet i Oslo, Akershus Universitetssykehus og SESAM.

PhD kandidat (UiO): Irene Røen

Biveileder: Ingelin Testad. Prosjektperiode: 2011 – 2025. Finansiert av NFR.

4.2.3. Online Assessment of Lifestyle Factors on Cognitive Performance (PROTECT)

Dette doktorgradsprosjektet er en del av PROTECT plattformen (allerede etablert i London og Hong Kong). PROTECT er en innovativ måte å samle data på ved at all datainnsamling foregår på internett. Det planlegges å gjennomføre validerte tester på kognisjon og mental helse, i tillegg til informasjon om livsstilsfaktorer, medisinske og demografiske forhold.

PhD kandidat (Exeter): Jon Arild Aakre

Prosjektleder: Ingelin Testad

Prosjektperiode: 2018 – 2021. Finansiert av University of Exeter og SESAM.

4.2.4. Tilpassede matprodukter som dekker måltidsdøgnet for hjemmeboende seniorer (Matlyst)

Et tverrfaglig FoU prosjekt, som bidrar til å utvikle et nytt måltidstilbud for friske, eldre personer. MATLYST skal fremskaffe ny og nødvendig innsikt om hjemmeboende Eldres daglige liv, ønsker, behov og utfordringer slik at bedre måltidsløsninger gjennom et måltidsdøgn kan utarbeides. I MATLYST er vi spesielt opptatt av forebyggingsaspektet for å kunne optimalisere mulighetene for en god helse i alderdommen. Kunnskap om hvilke faktorer som er med på å påvirke matvalg og matvaner hos aktive eldre er derfor grunnleggende for å fremme en sunn og aktiv aldring som kan gi god helse i alderdommen. **SESAM samarbeidspart.**

Prosjektgruppe Nofima, Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet (NMBU), Time kommune, SUS/SESAM. Prosjektleder: Tine SA ved Hilde Kraggerud. Prosjektperiode: 2017 - 2020. Finansiert av NFR.

4.2.5. Pårørendebelastning ved demens

Fokuserer på belastning hos pårørende relatert til nevropsykiatriske symptomer hos personer med demens.

PhD-kandidat (UiB): Toril Marie Terum

Hovedveileder: Postdoc Ingelin Testad

Prosjektperiode: 2013-2019. Finansiert av NFR og Helse Førde HF.

4.2.6. Pårørende til personer med ulike typer demens

Kartlegging av hva pårørende til personer med ulik type demens opplever og om det finnes ulikheter mellom demensdiagnosene i deres opplevelser

PhD-kandidat (KI): Ellen J. Svendsbø

Hovedveileder: Professor Dag Årslund, Arvid Rongve, Ingelin Testad

Prosjektperiode: 2013 – 2018.

Finansiert av SESAM og Høgskulen på Vestlandet. *Avsluttet prosjekt – disputerte høst 2018.*

4.2.7. Utvikling og implementering av velferdsteknologi til eldre som har hjemmebaserte tjenester

Prosjektet undersøker hvordan velferdsteknologi kan brukes i hjemmebaserte tjenester for å forebygge innleggelse til sykehus. Arbeidspakke i prosjektet «Utvikling og implementering av

velferdsteknologi i kommunal sektor», der Stavanger kommune var prosjekteier, NORCE (tidligere IRIS) var prosjektleder, UiS og SESAM partnere.

PhD-kandidat arbeidspakke 4: Martha Therese Gjesten

Prosjektleder: Brita Gjerstad (NORCE), prosjektleder arbeidspakke 4: Ingelin Testad

Prosjektperiode: 2012 - 2018. Finansiert av Stavanger kommune (via Regionalt Forskningsfond), Universitetet i Stavanger og SESAM.

4.2.8. Can training for healthcare professionals aid adoption, quality and safety of telecare services in home-based elderly care? Development and evaluation of a simulation-based pilot training programme

Dette aksjonsforskningsprosjektet tar sikte på å utvikle et velferdsteknologisk opplæringsprogram for helsearbeidere i hjemmesykepleien. Prosjektet vil kunne tilby ny kunnskap om effekten av simuleringsbasert personalundervisning knyttet opp mot kvalitet og sikkerhet i helsetjenesten.

Arbeidspakke i prosjektet «Smart System to Support Safer Independent Living and Social Interaction for Elderly at Home (Safer@home)». **SESAM samarbeidspart.**

PhD-kandidat (UiS): Veslemøy Guise

Prosjektleder: Professor Chunming Rong (UiS), professor Siri Wiig (UiS)

Biveileder: Ingelin Testad

Prosjektperiode: 2012 - 2018. Finansiert av NFR og UiS

4.2.9. «SmartJournal for oral helse i sykehjem – et forprosjekt»

Målet er å utvikle et digitalt hjelpemiddel som tidlig kan fange opp behandlingsbehov, og dermed gjør det enklere å opprettholde god oral helse hos pasienter under tilsyn av kommunal hjemmetjeneste og i sykehjem. Samarbeidspartnere er UiS, SESAM, USHT, IKO-UiB, og NSCC.

PhD kandidat: Ragnhild Kalstveit-Harbo.

Finansiert fra RFF vest og Kompetansesenteret Tannhelse Rogaland FKF

4.2.10. Eldre som ressurs - seniorsatsing

I denne studien er pensjonerte sykepleiere som deltar i gjennomføringen av forskningsprosjektet «Demensskolen», i fokus. Studien undersøker ulike aspekter knyttet til det å pensjonere seg, hvordan det er å komme tilbake i arbeid for pensjonerte sykepleiere knyttet til et konkret forskningsprosjekt og nye måter de kan anvende sin kunnskap og erfaring. De pensjonerte sykepleierne følges over en periode på 5 år for å studere deres utvikling gjennom deltakelse i forskningsprosjektet og den prosessen som de gjennomgår.

Prosjektleder: Postdoc Ingelin Testad

Forskningssykepleier: Martine Kajander

Prosjektperiode: September 2014 - 31.12.19.

4.2.11. Frivilliges arbeid i et forskningsprosjekt

Hensikten med denne studien er å undersøke hvordan frivillige opplever og erfarer å jobbe inn i et konkret forskningsprosjekt, og det er av interesse å kartlegge hvordan en går fram for å rekruttere til frivillig arbeid og hva som motiverer mennesker til å arbeide frivillig i et konkret forskningsprosjekt.

Prosjektleder: Postdoc Ingelin Testad

Forskningssykepleier: Martine Kajander

Prosjektperiode: 2015 – 2018

4.2.12. Demenssykdommens sosioøkonomiske konsekvenser for den enkelte og for samfunnet

SESAM ved postdoc Corinna Vossius står ansvarlig for hoveddelen av de helseøkonomiske evalueringer i dette prosjektet som er ledet av Alderspsykiatrisk forskningscenter ved Sykehuset Innlandet HF, ved forskningsleder Geir Selbæk. **SESAM samarbeidspart.**

PhD kandidat (UiS): Arnt Egil Ydstebø

Hovedveileder: Postdoc Corinna Vossius

Prosjektperiode: 2011-2019. Finansiert av Helsedirektoratet og NFR.

4.2.13. Anthocyanins: A new approach to prevention of dementia? (ACID)

Vi vil i denne studien undersøke om antocyaner gitt som kapsler, kan ha en positiv effekt på viktige hjernefunksjoner hos personer som har økt risiko for å utvikle demens. Studien vil også gi oss kunnskap om antocyaners virkning på kolesterol, betennelsesfaktorer og andre faktorer som er involvert i utviklingen av demens. A-HUS er partner.

PhD kandidat (UiB): Anne Katrine Bergland

PhD kandidat (UiB): Arne Exner Nakling

PhD kandidat (UiO): Jonas Jarholm

Prosjektleder: Professor Dag Årsland

Prosjektperiode: 2017 – 2019. Finansiert av Nasjonalforeningen.

4.2.14. Improving early identification of dementia risk by means of multimodal neuroimaging

I prosjektet anvendes et dataassistert diagnosesystem som kan påvise ulike former for demens med stor nøyaktighet.

Prosjektleder: Postdoc Ketil Oppedal

Prosjektperiode: 2017 – 2021 (50% i 6 år). Finansiert av Helse Vest.

Demensstudien på Vestlandet (DemVest)

Denne studien er et stort regionalt, nasjonalt og internasjonalt forskningsprosjekt som har pågått siden 2005, der ca. 260 personer med mild demens er inkludert. Demensdiagnose er differensiert på Lewy-legeme demens (DLB), Alzheimer's demens og Frontallapsdemens (FTD). Personene gjennomgår årlig et klinisk og nevrobiologisk undersøkelsesprogram. Prosjektleder: Professor Dag Årsland. Prosjektperiode: 2005 – 2020. Finansiert av Helse Vest RHF (t.o.m. 2017) og Nasjonalforeningen (2018).

4.2.15. Nevropsykiatriske symptomers utvikling og relasjon til morfologi, genetikk og autoimmunitet ved demens

I prosjektet brukes DemVest data for å undersøke forekomsten av nevropsykiatriske symptomer hos personer med mild demens, og hvordan disse påvirker sykdomsforløpet.

PhD-kandidat (UiB): Audun Osland Vik-Mo

Hovedveileder: Professor Dag Årsland

Prosjektperiode: 2017 – 2022. Finansiert av UiB og SUS.

4.2.16. Dementia: Use of health-care resources and carer burden over time

I 2012 fikk Dag Årsland innvilget en søknad hos Norges Forskningsråd (NFR) for å kunne forske på bruken av psykofarmaka blant eldre. Ett av prosjektene er ***Associations between drug use and***

negative outcome in dementia, der man ser på mortalitet, tid til innleggelse i sykehjem, innleggelser på sykehus og legemiddelrelaterte problemer blant pasientene som er med i DemVest.

PhD-kandidat (UiB) Ragnhild Djønne Østerhus.

Hovedveileder: Professor Dag Årsland.

Prosjektperiode: 2012 – 2019. Finansiert av NFR

4.2.17. Økt forståelse av neurodegenerative demenssykdommer ved å studere sammenhengen mellom spinalvæskebiomarkører og forløp

Samarbeidsprosjekt mellom SESAM, Kavli senter og A-Hus.

PhD-kandidat (UiB): Ragnhild Skogseth

Veileder: Professor Dag Årsland

4.2.18. Antistoffer mot G-protein koblede reseptorer og ABC transportere ved Alzheimer's sykdom

PhD-kandidat (UiB): Lasse Melvær Giil

Veileder: Professor Dag Aarsland

4.2.19. NOR-DLB

Europeisk multisenter DLB studie. > 20 sentre, 11 land. Etter harmonisering av studieprotokoller i deltakende land, fokuserer man nå på å identifisere biomarkører og kliniske diagnostiske kriterier. N=>1200.

Prosjektleder: Dag Årsland.

PhD kandidat (UiS): Miguel Borda.

Prosjektperiode: 2018 – 2023. Finansiert av Blidensol donasjon.

4.2.20. Differentiating early neurodegenerative diseases to improve prognosis (ProLBD)

Pro-LBD er en 10-årig prospektiv longitudinell kohortstudie med overordnet mål om å utvikle diagnostiske algoritmer for identifisering og differensiering mellom demens med Lewy legemer og Parkinson sykdom (fellesbetegnelse LBD) i tidlig fase. Samarbeidsprosjekt mellom SESAM og NKB.

Prosjektmedarbeidere: Veslemøy Frantzen og Aleksandra Sevic.

Prosjektleder: Guido Alves.

Prosjektperiode: 2018 – 2028. Finansiert av Helse Vest RHF.

4.2.21. APGeM

Hovedformålet med APGeM er å etablere sammenheng mellom genotype og fenotype i tidlige stadier av Alzheimers sykdom (AD), Lewy-legeme demens og Parkinsons sykdom. Det er gjort store genetiske studier der nye genetiske risikofaktorer er identifisert. Med nye store kohorter og avansert statistikk utviklet av forskerne bak denne studien er det nå mulig å kombinere genetiske risikofaktorer med tidlig demensdiagnostikk for å få et helhetlig bilde av hva som skjer fra begynnelsen av demenssykdom. APGeM er et samarbeid mellom ledende miljøer innen genetik, MR/PET, grunnforskning og klinisk forskning i Europa. **SESAM samarbeidspart.**

Prosjektleder: Tormod Fladby (AHus)

Prosjektperiode: 2014-2018. Finansiert av NFR og EU (JPND).

4.2.22. DemGene - genetik ved demenssykdommer

Målet er å identifisere genvarianter som ser ut til å virke inn på sykdomsutvikling. Det skal utvikles en infrastruktur for genetisk demensforskning i Norge. **SESAM samarbeidspart**

Prosjektkoordinator: Ole Andreassen

Prosjektperiode: 2014-2024. Finansierte av Regionalt forskningsfond, Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse, Norges forskningsråd, EU finansiering

4.2.23. β Amyloid Production and Effects on Cognition Study (APECS)

Internasjonal medikamentstudie (MSD), oppstart Norge (SUS/SESAM, OUS, Ahus) i oktober 2014.

Evaluering av medikamentell behandling (tabl 1x/dag) som potensielt kan bremse sykdomsprogresjon av det som muligens er Alzheimers sykdom i veldig tidlig fase (MCI).

Prosjektleder: Professor Dag Årslund

Forskningssykepleier: Reidun S. Meling

Prosjektperiode: 2014 – 2018. Finansierte av legemiddelfirma (MSD).

4.2.24. Early detection and personalized interventions to improve outcome and quality of life in people with neurodegenerative disease (Senter for hjerneehelse)

Målet med prosjektet er å samle et sterkt faglig nettverk for å utvikle konkurransedyktige EU søknader. Søknadene (og prosjektene) vil ha fokus på nye diagnostiske verktøy for å identifisere personer med tidlig stadier av (prodromal) nevrodegenerative sykdommer, utvikling av gode modeller for brukerinvolvering, implementering av eksisterende persontilpassede behandlingsmetoder, samt utvikling av nye behandlingsmetoder.

Prosjektleder: Professor Dag Årslund

Prosjektperiode: 2017 – 2019. Finansierte av NFR (Helse-EU).

4.2.25. Kreft og hjerneinfarkt

Undersøker prevalens av kreft hos pasienter med akutt hjerneinfarkt (innlagt Haukeland Universitetssykehus) før hjerneinfarkt og insidens av kreft etter hjerneinfarkt. Sammenligner prevalens og insidens med normalbefolkningen i Hordaland.

PhD-kandidat (UiB) Henriette Aurora Selvik

Hovedveileder: Professor Halvor Næss

4.2.26. Reinnleggelser på sykehus etter hjerneslag

Undersøker reinnleggelser etter akutt hjerneinfarkt og hjerneblødning ved Haukeland Universitetssykehus. Studerer nå insidens av recidiv av hjerneinfarkt eller hjerneblødning etter akutt hjerneinfarkt.

PhD-kandidat (UiB) Anna Bjerkreim

Hovedveileder: Professor Halvor Næss

4.2.27. Mindre hjerneinfarkt og prognose

Studien inkluderer pasienter opp til 70 år med små hjerneinfarkt. Tre og tolv måneder etter utskrivelse er det gjort nevropsykologisk undersøkelse, skåring av fatigue, og depresjon samt recidiv og medikamenter. En kontrollgruppe inkluderer pasienter med akutt hjerteinfarkt som gjennomgår samme undersøkelser en gang tre måneder etter hjerteinfarkt. Pasienter er inkludert på Haukeland universitetssykehus, Ålesund sykehus, Molde sykehus og St. Olav.

PhD-kandidat (NTNU) Aase Morsund

Hovedveileder: Professor Halvor Næss

4.2.28. Sonotrombolyse

RCT hvor pasienter med akutt hjerneinfarkt randomiseres til sonotrombolyse (ultralydbehandling) eller standard behandling. NORSASS 1 studien er ferdig. NORSASS 2 studien pågår.

PhD kandidater: Aliona Nacu, Andrej Khanevski, Vojtec Novotny

Biveileder: Professor Halvor Næss

4.2.29 Hjerneinfarkt og synspatologi

Synspatologi etter hjerneinfarkt med vekt på MR funn.

PhD kandidat Ane Roushan Tharaldsen

Biveileder: Professor Halvor Næss

4.2.30. Afasi etter hjerneslag

Kategorisering av afasi etter hjerneslag relatert til MR patologi.

PhD kandidat (UiB) Hedda Døli

Biveileder: Professor Halvor Næss

4.2.31. «New perspectives on vascular risk – the impact of breaking up sitting time»

Denne studien bruker data fra Nor-COAST (Kognitiv svikt etter hjerneslag). Kunnskap denne studien genererer, vil ha implikasjoner for hvordan de forebyggende tiltakene bør legges opp og tilpasses den enkelte etter hjerneslag.

PhD-kandidat (UiB): Katinka Nordheim Alme

Hovedveileder: Halvor Næss. Prosjektperiode: 2017 – 2020. Finansiert av Helse Vest RHF.

4.2.32. Velg å leve

Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Helse Stavanger HF og Helse Fonna HF.

Prosjektet fokuserer på redusere selvmordsatferd i Helse Stavanger HF og Helse Fonna HF opptaksområder gjennom samhandling og målrettede tiltak mot utvalgte yrkes- og befolkningsgrupper. Det anvendes systematiske informasjonskampanjer om selvmordsfare og hjelpetiltak til utvalgte målgrupper. Kompetansehevingstiltak rettet mot befolkningen generelt, yrkesgrupper som allmennleger, helsesøstre, kommuneansatte, skoleansatte, politi.

SESAM samarbeidspart.

Prosjektleder: Professor Jan Olav Johannessen. Representant i prosjektgruppen fra SESAM: Kristin Aas Nordin

4.3. Forsknings samarbeid og forskningsnettverk

SESAM har over flere år utviklet et tett og omfattende samarbeid med ledende forskningsgrupper, lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

4.3.1. Lokalt forskningssamarbeid

Lokalt er det avgjørende for SESAM å ha et godt forskningssamarbeid med avdelinger som har klinisk aktivitet innad på Stavanger universitetssjukehus, især ved avdeling alderspsykiatri og geriatrisk seksjon. Det er videre etablert et samarbeid med kardiologisk avdeling på Stavanger universitetssjukehus gjennom forskningsprosjektet «Anthocyanins: A new approach to prevention of dementia? (ACID)» og Nasjonal kompetansetjeneste for bevegelsesforstyrrelser (NKB) gjennom flere prosjekt. Administrativ og strategisk støtte og veiledning får SESAM fra Forskningsavdelingen på sykehuset.

SESAM samarbeider også med andre lokale offentlige instanser og med næringsliv. Innenfor satsingen på ernæring er prosjektet Matlyst et godt eksempel på samarbeid med både næringsaktører og akademia. Innenfor satsingen på velferdsteknologi er SESAM med i Norwegian Smart Care Cluster. Klyngens formål er å bidra til innovasjon, utvikling og kommersialisering av nye løsninger innen velferdsteknologi.

EU-enheten ved Universitetet i Stavanger er blitt en sentral samarbeidspartner for SESAM. EU-enheten er et samarbeid mellom seks forskningsaktører i regionen, og målet er å skaffe flest mulig EU-prosjekter til disse forskningsaktørene. Det er viktig for økt kvalitet i forskning og utdanning ved SESAM at våre forskere konkurrerer og samarbeider med de beste i Europa.

4.3.2. Lokalt forskningsnettverk

For å styrke praksisnær forskning i helse- og omsorgstjenesten driver SESAM et nettverk for forskningssykehjem, kalt FOKUS.

Formålet med FOKUS-nettverket er å bidra til

- utvikling av metodikk knyttet til forskning i helse- og omsorgstjenesten
- kompetanseheving innen forskning i sykehjem og hos helsepersonell i sykehjem
- implementering av ny kunnskap

Nettverket bygger på samarbeidet med King's College London, som i 2012 etablerte Care Home Research Network (CHRN), og som ledes av SESAM senterleder Ingelin Testad. FOKUS ble opprettet i 2016 og inkluderer nå 10 sykehjem i Helse Stavanger HF sitt nedslagsfelt. Arbeidet i nettverket koordineres av Ingrid Langeland og Lise Birgitte Holteng. I løpet av året har nettverket hatt fire møter, der ulike faglige problemstillinger har stått på agendaen. Nettverket og organiseringen av dette sikrer et større eierskap til forskningen samt formidling og implementering av ny kunnskap i praksisfeltet. Dette gir blant annet sykehjemmene mulighet for deltakelse og brukermedvirkning gjennom hele forskningsprosessen.

4.3.3. Regionalt forskningssamarbeid

SESAM skal være drivkraft og et knutepunkt for regionale samarbeidsprosjekter innen ulike forskningsområder. Gode samarbeidsrelasjoner i Helse Vest RHF har vært avgjørende for å få dette til. Gjennom effektiv bruk av nåværende ressurser, kombinert med stor forskningsaktivitet, har SESAM etablert forskningssamarbeid med blant andre Haraldsplass Diakonale Sykehus (HDS), Helse Bergen HF/Haukeland universitetssjukehus (HUS) og Høgskolen på Vestlandet. Professor og nevrolog Halvor Næss, (HUS), er ansatt som koordinator i 20 % stilling for å etablere og drive nettverk for slagforskning i Helse Vest RHF.

Nytt i 2018 er at SESAM er med som partner i GERONETT, et nasjonalt nettverk for forskning og kompetanseutvikling på oral helse hos eldre. Nettverket ble opprettet av de seks regionale odontologiske kompetansesentrene (ROK) for å samordne og øke forskningsaktiviteten på eldrebefolkningens orale helse (gerodontologi), samt øke kompetansen og bevisstheten om viktigheten av oral helse i andre helsetjenesteområder, både innen forskning, utdanning og i praksisfeltet, og slik tilrettelegge for tverrfaglige prosjekter.

4.3.4. Nasjonalt forskningssamarbeid

Nasjonalt er SESAM med som en drivende kraft for utvikling av flere store nasjonale samarbeidsprosjekter innen demensforskning, der man samarbeider aktivt med Nasjonal

kompetansetjeneste for aldring og helse gjennom registerstudien «Kvalitets- og forskningsregister i alderspsykiatri (KVALAP)». Videre er demensforskningsmiljøet på AHUS, og Norsk senter for forskning på mental helse, Universitetet i Oslo (UiO) også sentrale samarbeidspartnere.

4.3.5. Internasjonalt forskningssamarbeid

SESAM har gjennom lang tid utviklet et tett og omfattende samarbeid med internasjonalt ledende forskningsgrupper. I 2018 har samarbeidet blitt formalisert ved signering av Memorandum of Understanding (MoU) med King's College London og University of Exeter. Videre er det forberedt flere MoU med utenlandske forskningsinstitusjoner som vil finne sted i 2019 (jamfør ny handlingsplan). Dette er et ledd i internasjonalt samarbeid om studentutveksling og forskningsprosjekter.

24. mai inviterte Athena-gruppen til åpent forskningsseminar med professor David Richards fra University of Exeter. Temaet var «Mixed methods» og invitasjonen gikk ut til alle forskergruppene på SUS og (se vedlegg 5). Samme uke gikk det årlige internasjonale forskningsseminaret av stabelen 25. mai på Atlantic Hotell. Første del av dagen fikk inviterte gjester presentere forskningen sin, mens andre del av dagen ble viet til postersesjon for SESAM stipendiater. I år var det 10 postere med, (se vedlegg 6).

4.4. Studentarbeid

SESAM bistår med veiledning på professor- og postdoc-nivå både av masterstudenter og PhD-kandidater, ved utvikling av fagnettverk og etablering av fagutvikling- og forskningsprosjekter. Gjennom 2018 har 15 PhD-kandidater med ulik faglig bakgrunn vært helt eller delvis tilknyttet SESAM gjennom ansettelse og/eller veiledningsressurser. Vi har fått en ny stipendiat – Miguel Germán Borda, som er tilknyttet Universitetet i Stavanger. Se prosjektoversikt i kapittel 4.2. for nærmere beskrivelse av prosjektene.

Oversikt over PhD kandidater, med ansettelsessted og affiliert utdanningsinstitusjon:

- Anne Katrine Bergland, SESAM / UiB
- Arne E. Nakling, SESAM / UiB
- Arnt Egil Ydstebø, Stavanger kommune / Sykehuset Innlandet / SESAM / UiS
- Audun Osland Vik-Mo, SESAM / UiB
- Ellen J. Svendsbø, SESAM / HSH / KI¹
- Irene Røen, Sykehuset Innlandet, UiO
- Lasse Giil, HDS / UiB
- Martha Therese Gjestsen, SESAM / Stavanger kommune / UiS
- Ragnhild Djønne Østerhus, SESAM / UiB
- Ragnhild Skogseth, HDS / UiB
- Toril Marie Terum, SESAM / Helse Førde HF / UiB
- Veslemøy Guise, UiS
- Martine Kajander, SESAM / UiB
- Jon Arild Aakre, SESAM / Exeter
- Miguel Borda, SESAM / UiS

¹ Disputerte oktober 2018

Foto: Svein Ove Eikenes

15. oktober 2018 forsvarte Ellen Svendsbø avhandlingen "Carers to people with Lewy body dementia and Alzheimer's disease: experiences and coping strategies" og disputerte dermed for graden philosophiae doctor (ph.d.) ved Karolinska Institutet, Stockholm, Institutionen för Neurobiologi, Vårdvetenskap och Samhälle. Hensikten med doktorgraden var å undersøke og beskrive erfaringer og utfordringer hos pårørende til personer med ulike demenssykdommer, hovedsakelig Alzheimers sykdom (AD) og Lewy

Body Demens (LBD), samt hvordan deres pårørende mestrer sin situasjon. Hovedveileder var forskningsleder ved SESAM, professor Dag Årslund, biveiledere var MD PhD Arvid Rongve (Helse Fonna/UiB), Senterleder ved SESAM Postdoc Ingelin Testad, Med. Dr. Ewa Stenwall (Karolinska Institutet) og PhD Anne Corbett (University of Exeter).

4.5. Kurs og kompetanse

Det har vært stor aktivitet i kurs- og kompetanseavdelingen i 2018. Vi har nå 25 forelesere som har vært benyttet, fra 7 ulike faggrupper, noe som gir en god bredde i hva vi kan tilby kommunene. ABC-satsningen har vært viktig, og nå har vi forelesninger med ulike tema fra alle disse permene. Vi har også tema for ansatte med ulik bakgrunn i kommunehelsetjenesten innenfor ulike sider av personsentrert omsorg. SESAM-konferansen viste at det er stor aktivitet og mye bra som skjer i kommunene, med flotte bidrag til Linda Buettners Praksispris (se vedlegg 7).

4.5.1. Kursvirksomhet

I 2018 gjennomførte vi 17 seminar og 2 informasjonsmøter for 14 kommuner i Helse Stavanger og 3 kommuner i Helse Bergen. Vel 400 deltakere deltok på våre seminar, noe som er litt færre enn året før.

Nytt dette året var vårt første kurs i musikkbasert miljøbehandling i Hordaland med hele 21 deltakere.

Vi arrangerte 3 kurslederkurs for Demensskolen med totalt 45 personer i Stavanger, Haugesund og Bergen med representanter fra 10 ulike kommuner.

Vi har hatt foredrag i takling av utfordrende adferd for personer med demens for 55 personer. Ved dette kurset var det representanter fra 6 kommuner.

På kurset Frontotemorallappdemens deltok 11 personer fra 3 kommuner.

Undervisning i utredningsverktøy er gjennomført for 25 personer. Her har det vært gjennomgang av kartleggingsverktøy for å vurdere ADL funksjoner, symptomer på depresjon, atferdsendringer, delir og kognitive funksjoner.

Instrumenter som blir gjennomgått er: Cornell, NPI, KDV, CAM, PADL, pårørende intervju, Qualid, BARS, klokke-test og MMS.

Det var representanter fra 4 kommuner og fra 2 avdelinger på Stavanger universitetssjukehus på dette kurset.

Demensomsorgens VIPS

Demensomsorgens VIPS er en modell for å implementere og opprettholde personsentrert omsorg i sykehjemsavdelinger og hjemmetjenester.

VIPS er en oppsummering av alle sidene av personsentrert omsorg:

V - alle mennesker har samme verdi, uavhengig av alder og kognitiv funksjon

I - omsorgen er individuelt tilrettelagt

P - å ta perspektivet til personen med demens, se verden slik personen med demens ser den

S - et støttende sosialt miljø

SESAM har ikke arrangert VIPS- kurs lokalt, men har arrangert et kurslederkurs i Gol.

Marte Meo metoden i demensomsorgen - veilederutdanning

Marte Meo er en kommunikasjonsbasert og løsningsorientert veiledningsmetode som bruker video for å belyse og illustrere temaer til bruk i påfølgende veiledning.

SESAM har etablert Marte Meo utdanning, og 1 person er nå utdannet Marte Meo veiledere v/ Marte Meo supervisor Hilde Rydland Marianayagam. Marianayagam er lokal ressursperson ved SESAM.

4.5.2. SESAM-konferansen

Vi gjennomførte SESAM-konferansen 28.05. - 29.05.18 med vel 180 deltakere (se vedlegg 8) og med gode tilbakemeldinger i evalueringen som ble gjennomført.

Det kom inn 5 bidrag til Linda Buettners Praksispris i 2018. Praksisprisen er på 10 000 kr, og Publikumsprisen der konferansedeltakerne stemmer fram en vinner, er på 5 000 kr.

Vinneren av Linda Buettners Praksispris 2018 ble Tananger bo- og hjemmetjenester med bidraget «Positiv miljøbehandling» (se vedlegg 9). Publikumsprisen ble vunnet av Stokka sykehjem med bidraget «Edens hage» (se vedlegg 10). Det ble laget en film om vinnerbidraget av fotograf Marius Harlem. Denne ble publisert på Stavanger universitetssjukehus sin Facebook-side i juni. Dette innlegget hadde i januar 2019 241 000 visninger.

<https://www.facebook.com/stavanger.universitetssjukehus/videos/2218432111501096/>

4.5.3. Faglunsj

SESAM arrangerer ukentlig faglunsj i samarbeid med geriatrik poliklinikk og alderspsykiatrisk poliklinikk med i gjennomsnitt ca. 20 tilhørere. Forelesere og tilhørere er bredt tverrfaglig og tverrsektorielt sammensatt og kommer både fra spesialisthelsetjeneste, universitet og høyskole og primærhelsetjeneste, lokalt og regionalt.

Det ble arrangert 29 faglunsjforedrag i 2018. Forskere fra SESAM bidrar jevnlig med innlegg på faglunsj. I 2018 stod forskere for 13 av faglunsjforedragene.

4.6. Fagnettverk

SESAM skal drive, utvikle og delta i samhandlingsarenaer og fagnettverk innen eldremedisin og samhandling. Nettverksbygging og samhandling skal prioriteres i alle aktiviteter. Hensikten med fagnettverk er å støtte lokale fagutviklingsbehov, utvikle samhandlingsrelasjoner, gi faglig støtte for spesielle funksjoner samt støtte implementering av nasjonale føringer. Dette gjøres i form av likemannsarbeid, erfaringsutveksling tilpasset lokale forhold, ressurser og muligheter.

Utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjeneste i regionen er i denne forbindelse viktige samarbeidspartnere. Utviklingssentrene er en nasjonal satsing, og hovedmålet er å være pådriver for kunnskap og kvalitet i sykehjem og hjemmetjenester.

SESAM har drevet eller deltatt i følgende fagnettverk:

4.6.1. Eldremedisinsk nettverk i Helse Fonna HF

I 2014 ble det opprettet et geriatrisk nettverk i Helse Fonna HF i samarbeid med SESAM ved regional ressursperson i Helse Fonna HF. Pr 16. mai 2016 ble dette nettverket slått sammen med tidligere Demensnettverk, til Eldremedisinsk nettverk.

Nettverket drives i samarbeid med en arbeidsgruppe bestående av regional ressursperson for SESAM i Helse Fonna HF Nina Hauge og Synnøve Skarpenes, alderspsykiatrisk poliklinikk i Helse Fonna HF, FOUSAM og USHT v/Astrid Håland og Høgskolen på Vestlandet v/ Marit Langesæter. Formålet med nettverket er å skape et levende nettverk for kompetansebygging, spredning og implementering av geriatrisk og alderspsykiatrisk fagkunnskap i praksisfeltet. Nettverket skal videre bidra til deling av erfaringer, kompetanse og samhandle om å sikre gode pasientforløp og helhetlige tjenester for eldre med sammensatte lidelser og behov. Nettverket har vært drevet av andre i 2017, men vil igjen bli drevet av ressursperson fra SESAM i fra 2019.

4.6.2. Nettverk for Marte Meo veiledere, Helse Fonna HF og Helse Stavanger HF

Nettverk for Marte Meo veiledere hadde oppstart i januar 2016. Deltakerne kommer fra hele Rogaland og ledes av de regionale ressurspersoner i SESAM i Helse Fonna HF og Helse Stavanger HF; Synnøve Bremer Skarpenes og Hilde Marianayagam. Behovet for nettverket ble klart ettersom antallet av Marte Meo veiledere i distriktet øker. Det var nettverkssamling i Helse Fonna 11.04.18 med 6 deltakere fra Helse Stavanger og Helse Fonna. Marte Meo er en veiledningsmetode som er brukt innen demensomsorgen, for å bedre kommunikasjon og samhandling mellom pasient og omsorgsyter.

4.6.3. Fagnettverk innen eldremedisin/eldreomsorg i Helse Førde HF

Arbeid med fagnettverket innen eldremedisin/eldreomsorg har i løpet av 2018 inneholdt planlegging, utvikling og etterarbeid omkring nettverkssamlingene. Det har vært 2 samlinger med til sammen 169 deltakere fra i alt 17 kommuner og 4 avdelinger i Helse Førde HF i 2018. Samarbeid med USHT om vedlikehold av nettverket og rekruttering av flere ressurspersoner har også vært i fokus. Det er nå 35 ressurspersoner, og der i blant 9 fra ulike avdelinger i Helse Førde HF. Selv om det bare er 6 av 25 kommuner som ikke har deltatt på nettverkssamlingene i 2015/2018, gjenstår det å få signert avtale som ressursperson fra 15 kommuner.

Vi vil uansett halde fram med moglegheita for påmelding på enkeltdagar. Deltakartal på kring 45 – 96 desse tre åra, tilseier at det er behov for fleksibilitet.

I samband med ombygging av Førde sentralsjukehus (FSS) og utvikling av «Pasientens helseteneste» har 2018 hatt mykje preg av prosjektarbeid knytt til både døgn- og dagtenester. Konkretisering av geriatrisatsinga, med poengtering av forankring i indremedisinsk avdeling, har vore viktig innspel til arbeidet.

Fag-og strategidagen 9. november var også i år samlande for sentrale ressurspersonar og leiarar frå somatikk og psykiatri. Dagen var også viktig for å få innspel til parallellsesjonane til SK2019.

Driftsgruppa for fagnettverket kom med framlegg om «Ernæring» som overordna tema for samlingane 2018, sidan erfaringa både i sjukehusa og kommunane tilseier at det er behov for å jobbe grundigare med dette temaet. Her møtte 96 personer på Thon Jølster hotell 13.03.2018.

4.6.4. Fagnettverk utredning demens, Helse Stavanger HF

Nettverket drives av Siri Ueland og Kristin Aas Nordin ved SESAM. Målgruppen er ansatte i kommunehelsetjenesten. Det avholdes ett møte pr. år, og på samlingen 1. november 2018 var det 25 deltakere fra 10 kommuner. På samlingen hadde vi innlegg ved Bjørg Botne fra Fylkesmannen i Rogaland med innlegg over tema «Leve hele livet», likedan innlegg ved Camilla Svella fra Randaberg kommune og Gunhild Hetland Trana fra Time kommune som fortalte om nytt nettverk.

4.6.5. Fagnettverk dagtilbud for personer med demens og yngre personer med demens, Helse Stavanger HF

Siri Ueland, Hilde Marianayagam og Kristin Aas Nordin ved SESAM driver nettverket sammen. Målgruppen er ansatte i kommunene i Helse Stavanger HF som driver dagtilbud til personer med demens, og fra 2017 også ansatte som jobber med yngre personer med demens. Opprinnelig var dette to nettverk. Det har vært en samling for det nye nettverket 24.01.2018 med 30 deltakere fra 13 kommuner. Demenskoordinator i Time kommune Gunhild Hetland Thrana fortalte om hvordan de jobber for å ivareta yngre personer med demens og deres pårørende. Demenskoordinator i Bjerkreim kommune Bjørg B. Tengesdal fortalte om dagsenter for personer med kognitiv svikt på Bjerkreimstunet.

4.6.6. Fagnettverk for sykehjem som benytter VIPS- modellen

Det arrangeres årlig nettverksmøte for de sykehjemmene som har tatt i bruk VIPS- praksismodell ute i kommunene. Samlingen var i år 14.03.18. Det deltok ansatte fra flere kommuner på nettverksmøtet. Ingrid Langeland og Hilde Rydland Marianayagam leder dette nettverket.

4.7. Samarbeid og utviklingsarbeid (komite, arbeidsgrupper, planarbeid)

4.7.1. Fag og Strategidagen i Helse Førde HF

«Helse Førde 2030» er et viktig strategidokument som sier noe om retningen på fremtidens spesialisthelsetjeneste i Sogn og Fjordane. Konsekvensen av dette arbeidet var derfor et av hovedtemaene på Fag og Strategidagen 9. november 2018, arrangert av regional ressursperson for SESAM i Helse Førde HF, Hildur Thingnes. Fag og administrativ koordinator ved SESAM deltok med innlegg. Her møttes fagfolk og ledere på tvers av avdelingene til dialog. Andre tema på agendaen var utredning av demens i spesialisthelsetjenesten, hva skjer innen geriatri og alderspsykiatri i Sogn og Fjordane, samt pågående forskningsarbeid lokalt og regionalt. Totalt deltok cirka 100 personer på felles allmøte om morgenen, hvorav hovedparten var leger. Videre deltok cirka 25 personer resten av dagen.

4.7.2. Ledernetverk for geriatri og alderspsykiatri i HelseVest RHF

Det har i løpet av 2018 vært arrangert ledersamling for geriatri og alderspsykiatri i spesialisthelsetjeneste, Helse Vest RHF (se vedlegg 9). Avdelingssjef Karin Smedvig og fag- og administrativ koordinator Kristin Aas Nordin sto ansvarlig for møtet. Lokal ressursperson Halvor Næss og overlege Paal Naalsund er viktige samarbeidspartnere i dette møtet i Bergen. Hensikten med nettverket er deling av erfaringer og samarbeidsutvikling. På møtet 25. oktober var det 15 deltakere.

Det har etterfølgende vært gode tilbakemeldinger, samt ønske om videreføring av arrangementet. Neste møte er satt til 07.11.2019

4.7.3. Utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjeneste i Vest (USHT)

Senter for omsorgsforskning Vest skal bidra til å styrke praksisnær forskning og utvikling, drive forskningsformidling overfor kommunene og utdanningssektoren, samt bidra til kompetanseheving i omsorgssektoren. I den forbindelse driver senteret et nettverk på tvers av utviklingssentrene for sykehjem og hjemmesykepleie i regionen. Vi har nært samarbeid med USHT. Siri Ueland og Kristin Aas Nordin har hatt et samarbeidsmøte med USHT Rogaland i år. SESAM har også arrangert kurslederkurs i samarbeid med USHT i nordfylket og i Helse Bergen HF.

4.7.4. Samarbeid med Nasjonalforeningen for folkehelsen

Nasjonalforeningen for folkehelsen i Rogaland og Nasjonalforeningen Stavanger demensforening har i en årrekke hatt et utstrakt og godt samarbeid med SESAM. Målet er sammen å spre kunnskap om demenssykdom og om tilbud til personer med demens og deres pårørende. Et viktig tiltak i den forbindelse var et felles informasjonsmøte i 12. september 2018 på Ågesentunet. SESAM sin representant er fag- og administrativ koordinator Kristin Aas Nordin. Nordin hadde innlegg om demensskolen, og stipendiat Anne Katrine Bergland hadde innlegg om ACID- studien. Representanter fra Nasjonalforeningen inviteres også til våre nettverksmøter hvor vi ser at det er gjensidig nyttig.

Samarbeidet ble ytterligere forsterket etter at Nasjonalforeningen for folkehelsen fra 2014 deltok i oppfølging og koordinering av bruk av frivillige og utleie av lokaler til Demensskolen. I prosjekt Aktivitetsvenn har SESAM deltatt i ressursgruppe (i pilotprosjekt), og Kristin Aas Nordin har undervist nye aktivitetsvenner siden 2014 to ganger pr. år.

SESAM har også i september 2018 deltatt på stand i Stavanger sentrum sammen med Nasjonalforeningen Stavanger demensforening i demensaksjonen, og for å informere om arbeidet innen demens som skjer i regionen.

I 2018 hadde vi også som tidligere, samarbeid med Nasjonalforeningen om en publikumskveld dagen før vår regionale konferanse, med god oppslutning i Arkeologisk museum. Anne Katrine Bergland hadde innlegg fra SESAM. Kristin Aas Nordin var med på å planlegge kvelden.

4.7.5. Nasjonale høringer

SESAM har i 2018 ikke deltatt i høringer, men har deltatt i nasjonale møter vedrørende Meld. St. 15 (2017–2018) Leve hele livet — En kvalitetsreform for eldre.

4.7.6. Nasjonal referansegruppe

SESAM har vært representert i referansegruppen for ABC- arbeidet i regi av Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse siden 2011. Dette arbeidet innebærer revisjon av Eldreomsorgens ABC som består av to permer: 1) Aldring og omsorg 2) Psykiske sykdommer i eldre år (tidligere Alderspsykiatriens ABC). I oktober kom det ut ny geriatriperm, og ny perm 1 av Demensomsorgens ABC kom i november 2018. Revidering av perm 2 pågår, og miljøpermen blir innlemmet i perm 1 og perm 2 av Demensomsorgens ABC. Arbeidet er støttet av Helsedirektoratet.

Representant i referansegruppen fra SESAM: Kristin Aas Nordin

4.7.7. Samarbeid med Fylkesmannen

Vi har hatt tett samarbeid med Fylkesmannen i Rogaland siden oppstart av SESAM i 2011. Det er jevnlig møter to ganger i året med tema: Demensplan 2015, og nå Demensplan 2020. Det har også

vært et årlig møte med fokus på eldre og rusproblemer. Her deltar også representanter fra VID vitenskapelige høyskole, Universitetet i Stavanger, KS, Utviklingscenter for sykehjem og hjemmetjenester i Rogaland (USHT). På møtet med tema eldre og rusproblemer deltok også representanter fra Regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest RHF (KORFOR) og Rogaland A- senter.

Vi har dette året vært medarrangør på et faglig møte med tema eldre og rusproblemer som ble arrangert 04.12.18. I tillegg til møtene som avholdes her i Stavanger, har det vært et årlig møte med alle Fylkesmennene i Helse Vest RHF og de ulike kompetansemiljøene. Dette møtet ruller mellom de ulike helseforetak. Deltaker på samarbeidsmøter med Fylkesmannen er Kristin Aas Nordin.

4.7.8. Samarbeid med Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning

SESAM har samarbeidet med Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning i forbindelse med vår årlige 2 dagers SESAM- konferanse, WiseAge-festen og den internasjonale forskningsdagen. I tillegg har vi samarbeidet om utarbeiding av faghefter for publisering, blant annet undervisningsmateriellet til demensskolen.

4.7.9. Samarbeid med lokalt fagmiljø

SESAM har et nært samarbeid med alderspsykiatrisk poliklinikk, geriatrisk poliklinikk, alderspsykiatrisk sengepost B1 og akutt geriatrisk sengepost 1A. I poliklinikkene har vi ansatte som også har 20 % stillinger i SESAM, noe som gir et nært samarbeid med kort vei fra problemstillinger til løsninger.

Vi er samlokalisert med poliklinikkene noe som gjør at vi også i SESAM nyttiggjør oss kompetansen fra de ansatte i for eksempel nettverksarbeid, fagutvikling og forskningsprosjekt. Fag og administrativ koordinator ved SESAM har også jevnlig møter med lederne av poliklinikkene. De ansatte på poliklinikkene og også på sengepostene får tilbud om deltakelse på våre kurs, og på SESAM-konferansen har vi gitt gratis plass til to ansatte.

4.7.10. Utviklingsarbeidet Demensskolen

Forskningsprosjektet Mestring og muligheter for personer med demens – Demensskolen er også et utviklingsarbeid i samarbeid med mange aktører, deriblant Nasjonalforeningen for folkehelsen, frivillige og seniorrådgivere. SESAM har lagt ned mye arbeid i rekrutteringen av deltakere til Demensskolen og har holdt en rekke foredrag for primærhelsetjenesten, deriblant demensteam og helse- og sosialkontor i ulike kommuner i Rogaland. SESAM har også kjørt ut informasjonsskriv og hengt opp plakater på alle fastlegekontor i Stavanger, Sandnes, Randaberg, Sola og Rennesøy, og seniorsenter og bydelshus i Stavanger og Sandnes, som en del av rekrutteringen. Det er likevel lav rekruttering fra demensteam og fastleger.

SESAM har drevet et aktivt arbeid siden 2017 for å spre konseptet nasjonalt slik at Demensskolen skal dekke oppfølgingen av personer med demens i tidlig fase. Dette inkluderer presentasjon på Stortinget for Nordens parlamentarikergruppe for demens og ved Aldring og Helse sin konferanse i Molde. Dette opplegget skal inngå som en del av Helsedirektoratets tiltakspakke for tidlig oppfølging av personer med demens, jamfør Demensplan 2020. Vi har derfor deltatt på heldagsseminar i Oslo i regi av Helsedirektoratet med informasjon om Demensskolen. Kristin Aas Nordin hadde foredrag.

Våren 2018 arrangerte vi kurslederkurs i Oslo, Haugesund, Stavanger og i september i Bergen.

10 ulike kommuner deltok i 2018 med til sammen 40 deltakere, og totalt 25 kommuner har deltatt siden oppstart. Nå selges kompendier ut til kommuner som Kvæfjord, Harstad, Bodø, Trondheim, Molde, Oslo, Drammen, Klepp, Time, Ullensaker og Stavanger.

4.8. Medieoppslag

SESAM deltar aktivt i den offentlige debatten og vår aktivitet genererte i 2018 en rekke avisoppslag, reportasjer på nett, innslag på TV og i radio. Oversikt over nyhetssaker fra SESAMs hjemmeside (se vedlegg 12).

Noen av høydepunktene fra 2018:

Stavanger Aftenblad:

«Undersøker om blåbær kan hindre demens» Publisert 15. mars 2018. Skrevet av Ina Gundersen

Blåbær er bra for helsa. Nå skal det undersøkes om konsentrater av de aktive stoffene i bærene kan motvirke utvikling av demens. Kallestad, Gorm / SCANPIX

Undersøker om blåbær kan hindre demens

Er du mellom 60 og 80 år gammel? Da kan det være at du er midt i blinken for å teste ut om blåbærkapsler kan forebygge demens.

OPPDATERT: 15.MAR.2018 23:41

PUBLISERT: 15.MAR.2018 23:38

Ina Gundersen

Ulike demenssykdommer øker fordi vi lever lenger enn før. Dette er sykdommer som ødelegger hjernen og fører til at de som rammes trenger omfattende pleie og hjelp resten av livet.

Forskerne har kartlagt mange mekanismer som øker risikoen for demens, men det finnes ingen kur. Nå skal en gruppe norske forskere undersøke om blåbærkapsler, det vil si Medox, kan forebygge utvikling av demens.

– Vi har et ekstremt stort behov for å finne måter som kan forebygge utvikling av demens. Disse kapslene, Medox, har i andre studier vist seg å ha biologiske effekter som kan være relevante for hjernefunksjon, som for eksempel betennelse og oksidativt stress. Dette kan tenkes å forebygge og hjelpe mentale funksjoner og motvirke risiko for demens, sier professor Dag Årsland.

– Cellene i kroppen utsettes for forskjellige kjemiske substanser som er skadelige. Det kan gi et såkalt oksidativt stress. Forskerne mener at å gi antioksidanter kan påvirke cellene i positiv retning, selv om en ikke har klart å vise at dette kan bedre sykdommene, sier han.

Professor Dag Årsland er en av Helse-Norges fremste forskere.

Foto: Jonas Haarr Friestad

Kan kobles til livsstil

Årsland har arbeidet ved Alderspsykiatriske seksjon SUS fra 1992 og har samtidig hatt engasjementer ved universitetene i Bergen, Oslo, Karolinske Institutet i Stockholm og King's College i London. Han har publisert over 350 vitenskapelige artikler om demens.

- Risiko for utvikling av nye tilfeller demens blant dagens 80-åringene er litt lavere enn for 20 år siden. Det skyldes nok at vi klarer å håndtere hjertesykdom, diabetes og høyt kolesterol bedre i dag enn tidligere og at eldre generelt har en bedre livsstil. Risikofaktorer for demens og hjertesykdom er mye av de samme: En god livsstil med fysisk trening og sunt kosthold kan til en viss grad forebygge begge. For demens gjelder i tillegg å drive hjernetrim, sier han.

[Studien, som nå skal igangsettes, innebærer at minst 200 personer vil få enten Medox eller narremedisin \(placebo\) i seks måneder.](#) Hverken pasienter eller leger vil vite hvem som får hva. Studien skal ledes i Stavanger, men vil også pågå i Bergen og ved Ahus i Akershus.

– Vi ønsker pasienter som har forhøyet risiko for å utvikle demens. Det vil si mennesker mellom 60 og 80 år og enten milde hukommelsesproblemer eller som har to eller flere hjerte/kar-risikofaktorer: stabil koronarsykdom, høyt blodtrykk, høyt kolesterol, diabetes eller overvekt, sier han.

Stoffer fra blåbær

Til studien har han fått ni millioner kroner fra Nasjonalforeningen for folkehelsen. I tillegg bidrar produsenten med både Medox og narremedisin.

Kapslene, som produseres i Sandnes, består av fargestoffer fra blåbær og solbær. Disse bærene inneholder store doser antocyaner, som er ekstra virkningsfulle antioksidanter. Antocyanene kan ha en gunstig virkning på immunforsvaret, kolesterolet, samt muskler og ledd.

Årsland understreker at produsenten ikke har noe med hverken oppsettet eller gjennomføringen av studien å gjøre.

- Trenger folk å spise kapsler, holder det ikke å spise mer grønnsaker og bær?
- Bær, frukt og grønnsaker er fint. I kapslene er disse stoffene konsentrert og inneholder nøyaktig mengde. I stedet for en halv kilo blåbær gir vi høye doser av disse stoffene via kapsler, sier Årsland.

Stavanger Aftenblad:

«Undersøker om blåbær kan hindre demens» På trykk 16. mars 2018. Skrevet av Ina Gundersen

14 FREDAG 16. MARS 2018 · STAVANGER AFTENBLAD

NYHETER

Professor Dag Årsland ved Alderspsykiatriske seksjon SUS, har fått 9 millioner kroner til et forskningsprosjekt som skal undersøke om blåbærkapsler kan forebygge demens.

 JONAS HAARR FRIESTAD

Undersøker om blåbær kan hindre demens

FORSKNING:

Er du mellom 60 og 80 år gammel? Da kan det være at du er midt i blinken for å teste ut blåbærkapsler kan forebygge demens.

Ina Gundersen

ina.gundersen@aftenbladet.no

Ulike demenssykdommer øker fordi vi lever lenger enn før. Dette er sykdommer som ødelegger hjernen og fører til at de som rammes trenger omfattende pleie og hjelp resten av livet. Forskerne har kartlagt mange mekanismer som øker risikoen for demens, men det finnes ingen kur. Nå skal en gruppe norske forskere undersøke om blåbærkapsler, det vil si Medox, kan forebygge utvikling av demens. – Vi har et ekstremt stort behov for å finne måter som kan forebygge utvikling av demens. Disse kapslene, Medox, har i andre studier vist seg å ha biologiske effekter som kan være relevante for hjernefunksjon, som for eksempel betennelse og oksidativt stress. Dette kan tenkes å forebygge og hjelpe mentale funksjoner og motvirke risiko for demens, sier professor Dag Årsland. – Cellene i kroppen utsettes for forskjellige kjemiske

substanser som er skadelige. Det kan gi et såkalt oksidativt stress. Forskerne mener at å gi antioksidanter kan påvirke cellene i positiv retning, selv om en ikke har klart å vise at dette kan bedre sykdommene, sier han. Kan kobles til livsstil. Årsland har arbeidet ved Alderspsykiatriske seksjon SUS fra 1992 og har samtidig hatt engasjementer ved universitetene i Bergen, Oslo, Karolinske Institutet i Stockholm og King's College i London. Han har publisert over 350 vitenskapelige artikler om demens.

- Risiko for utvikling av nye tilfeller demens blant dagens 80-åringer er litt lavere enn for 20 år siden. Det skyldes nok at vi klarer å håndtere hjertesykdom, diabetes og høyt kolesterol bedre i dag enn tidligere og at eldre generelt har en bedre livsstil.

Risikofaktorer for demens og hjertesykdom er mye av de samme: En god livsstil med fysisk trening og sunt kosthold kan til en viss grad forebygge begge. For demens gjelder i tillegg å drive hjernetrim, sier han. Studien som nå skal igangsettes innebærer at minst 200 personer vil få enten Medox eller narremedisin (placebo) i seks måneder. Hverken pasienter eller leger vil vite hvem som får hva. Studien skal ledes i Stavanger, men

vil også pågå i Bergen og ved Ahus i Akershus. – Vi ønsker pasienter som har forhøyet risiko for å utvikle demens. Det vil si mennesker mellom 60 og 80 år og enten milde hukommelsesproblemer eller som har to eller flere hjerte/kar-risikofaktorer: stabil koronarsykdom, høyt blodtrykk, høyt kolesterol, diabetes eller overvekt, sier han. Stoffet fra blåbær Til studien har han fått ni millioner kroner fra Nasjonalforeningen for folkehelsen. I tillegg bidrar produsenten med både Medox og narremedisin. Kapslene, som produseres i Sandnes, består av fargestoffer fra blåbær og solbær. Disse bærene inneholder store doser antocyaner, som er ekstra virkningsfulle antioksidanter. Antocyanene kan ha en gunstig virkning på immunforsvaret, kolesterolet, samt muskler og ledd. Årsland understreker at produsenten ikke har noe med hverken oppsettet eller gjennomføringen av studien å gjøre. – Trenger folk å spise kapsler, holder det ikke å spise mer grønnsaker og bær? – Bær, frukt og grønnsaker er fint. I kapslene er disse stoffene konsentrert og inneholder nøyaktig mengde. I stedet for en halv kilo blåbær gir vi høye doser av disse stoffene via kapsler, sier Årsland.

NRK Hordaland:

«Søker etter folk for å finne ut om blåbær kan forhindre demens». Publisert 05. april 2018. Skrevet av Espen Hatlestad og Lene Granli.

Søker etter folk for å finne ut om blåbær kan forhindre demens

Forskerne tror de har funnet noe i naturen som kan være med å forebygge demens. Nå søker de etter folk til forskning i flere norske byer.

BLÅBÆR: Nå skal det testes om dette lille bæret kan hjelpe mot utvikling av demens.
FOTO: MONA GINGSTAD / NRK

Espen Hatlestad
Journalist

Lene Granli
Journalist

Publisert i går kl. 05:55

– Vi vil teste en blåbærkapsel for å finne ut om blåbærets virkning kan forebygge demens, sier Arne Exner Nakling.

Han er spesialist i geriatri og indremedisin ved Betanien sykehus i Bergen.

Sammen med flere forskere skal han finne ut om blåbær kan ha effekt på kognitiv svikt, (som hukommelse, konsentrasjon og planlegging) og demens. Forskerne samarbeider i [Sesam](#), et regionalt kompetansesenter i Helse Vest.

Søker etter folk

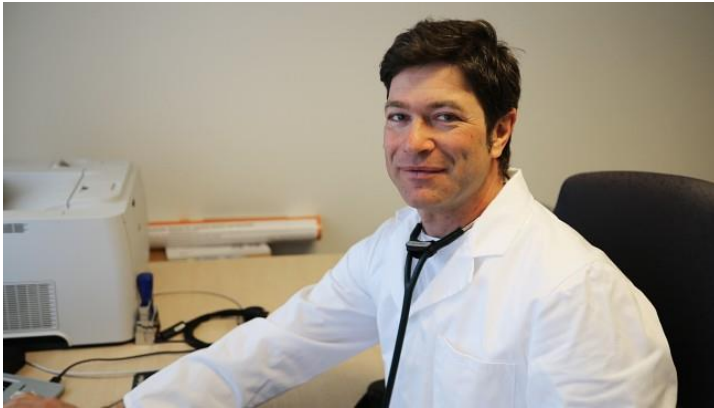
Forskere over hele verden har forsøkt å løse demensgåten, også i Norge.

Forskere i USA lanserte i 2016 teorien om at blåbær kan forebygge sykdommen. Nå testes det også ut i Norge, [som Stavanger Aftenblad](#) også har omtalt.

– Arbeidshypotesen vår er at en viktig del av demenssykdommen består av en betennelse. Da tror vi at de sterke antioksiderende effektene som finnes i fargestoffet fra blåbær, vil gi målbar og positiv effekt, sier Nakling.

For å få hjelp søker forskerne nå etter folk til prosjektet i flere byer rundt om i landet (se mer info nederst i saken).

Studien rekrutterer folk fra Oslo/Akershus, Bergen, Stavanger og nærliggende kommuner til disse.

FORSKER: Arne Exner Nakling er spesialist i geriatri og indremedisin og tester nå ut om blåbær kan forebygge demens.

Foto: Espen Hatlestad / NRK

– Foreløpig ingen kur

I Norge har rundt 77.000 mennesker en eller annen form for demens. Og det er ifølge [Nasjonalforeningen for folkehelsen](#) et antall som trolig vil fordobles frem mot 2040.

Sesam har fått ni millioner kroner av Nasjonalforeningen for folkehelsen for å gjennomføre dette forskningsprosjektet. Dersom de norske forskerne finner ut mer om blåbærets virkning, kan det igjen være med på å finne en metode som gir svar på om folk er disponert.

– Klarer vi å vise at demens er en betennelsesaktig sykdom, så kan vi trolig finne spor av den i en blodprøve, sier han.

– Bra med forskning

Leder i Bergen demensforening Kari Andrine Frønsdal, ser positivt på at det forskes på demens.

– Jeg må si at dette høres positivt ut. Det er bra at de prøver ut ting som kan forsinke en sykdomsutvikling, og i beste fall stoppe den, sier hun.

Selv ble hun medlem i foreningen da hennes mann fikk Alzheimers sykdom i 2006.

– All forskning på demens er bra, men det er viktig at det ikke plager pasienten. Det må det legges vekt på, sier hun.

Les også: [Følte seg som en B-vare da hun fikk demens](#)

[Bruker VR-briller for å hjelpe demente](#)

– Ett av mange steg

– De som skal delta i undersøkelsen skal ta 4 kapsler om dagen, noe som tilsvarer 500 gram blåbær. Det skal de ta i 24 uker. Halvparten får blåbær i kapslene, resten «narrekapsler». Underveis må de gjennom ulike hukommelsestester for å finne ut om vi kan se en forskjell, sier Nakling.

Han er optimist og håper at demenskoden er knekt innen 10 år.

– Blåbær er nok i så fall bare en del av løsningen, men det er ett steg av mange viktige steg, sier Nakling.

Dette er kriteriene for å søke:

Deltakerne må være mellom 60 og 80 år.

De må enten ha milde hukommelsesproblemer som betyr en tydelig utvikling av mental svikt over tid som de selv eller pårørende merker.

Eller:

Ha to eller flere av følgende hjerte/kar-risikofaktorer:

Stabil koronarsykdom

Høyt blodtrykk

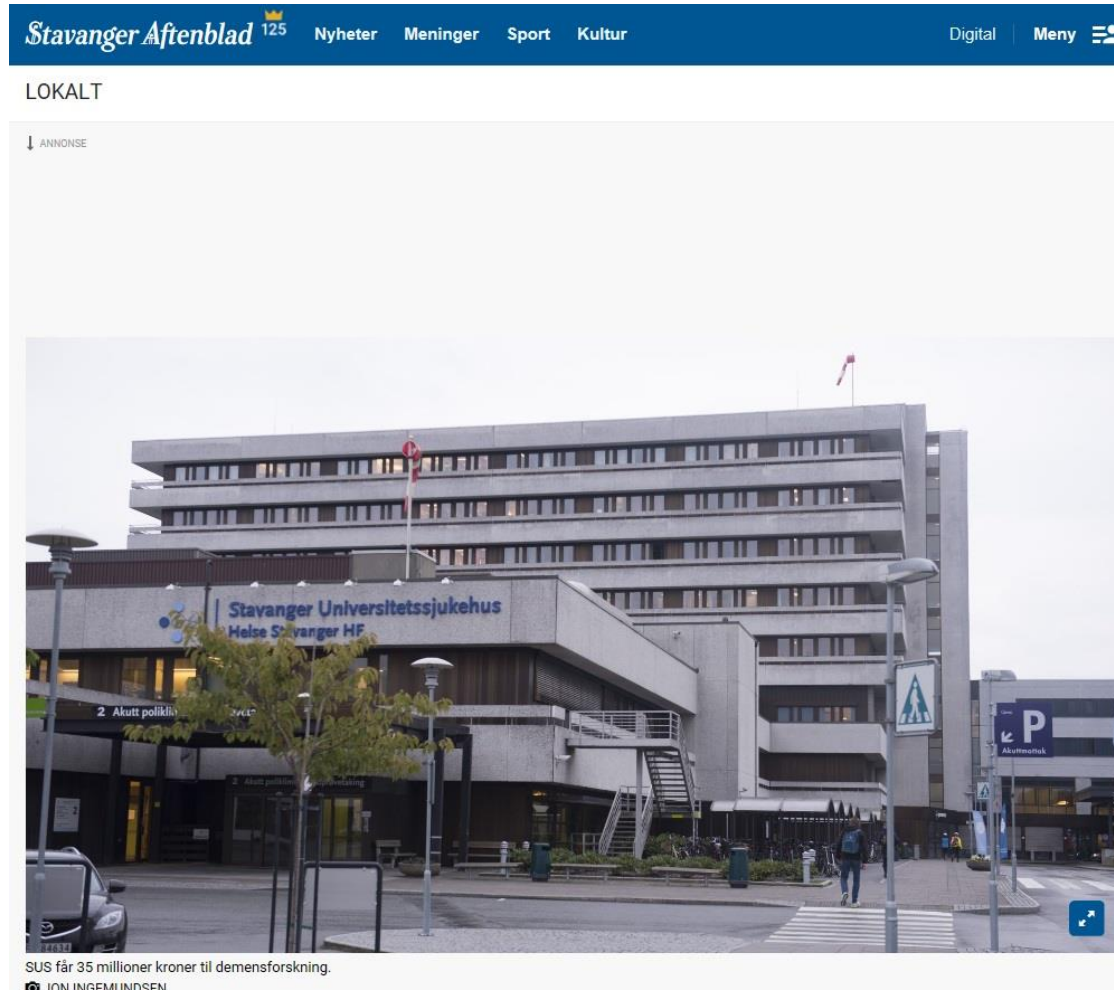
Høyt kolesterol

Diabetes

Overvekt (BMI >25)

Stavanger Aftenblad:

«35 millioner til demensforskning på SUS» På trykk 20. april 2018. Skrevet av Cornelius Munkvik

35 millioner til demensforskning på SUS

– Dette gjør det mulig å planlegge nye behandlingsstudier i samarbeid med andre forskningsgrupper, sier forskningsleder ved Regionalt kompetansesenter for eldremedisin og samhandling (SESAM), Dag Aarsland.

OPPDATERT: 20.APR.2018 07:54

PUBLISERT: 20.APR.2018 07:54

Cornelius Munkvik

SESAM mottar denne uken 35 millioner kroner fra Pleiehjemsforeningen i Rogaland. Formålet med gaven er å fremme biomedisinsk demensforskning for å forstå mekanismer og finne nye diagnosemetoder og nye medisinske behandlingsstrategier.

Gaven er overskuddet etter Pleiehjemsforeningen i Rogalands salg av Bildensol sykehjem.

I tråd med formålet

– Det private, ideelle Blidensol sykehjem ble bygget og drevet av Pleiehjemsforeningen i Rogaland for å gi personlige og gode livsforhold for aldersdemente. Av flere årsaker er foreningen nå under avvikling. Vi er derfor glade for at salgssummen for sykehjemmet og foreningens øvrige midler kan brukes til å bidra til å finne den direkte årsaken til demens, sier Kirsten Smedvig, som er leder av foreningen.

Videre peker hun på at dette er i tråd med formålet til stifterne av Pleiehjemsforeningen.

I en pressemelding skriver Helse Stavanger HF at pengene gjør det mulig både å gjennomføre flere prosjekter som er planlagt og å planlegge nye behandlingsstudier.

25 forskere

Forskningen vil gjennomføres i nært samarbeid med verdensledende forskere ved King's College London. Forskningsgruppen på SESAM består av omkring 25 forskere som over flere år har studert hvilke mekanismer som gir demens.

SESAM samarbeider også med forskere ved Universitetet i Oslo og Karolinska Institutet.

Vil øke

I pressemeldingen omtales de personlige og samfunnsmessige utfordringene knyttet til demens som enorme.

“I dag finnes det antagelig over 80.000 personer med demens i Norge, og kostnadene per år er over 300.000 kroner per person. Det økende antallet eldre i Norge gjør at tallene vil øke dramatisk de kommende 10-20 årene, dersom det ikke dukker opp måter å forebygge demens på”, står det i pressemeldingen.

[Tidobling av rogalendinger som lever i skjul](#)

Til tross for at man internasjonalt, både innen industri og det offentlige, har investert milliarder av kroner til demensforskning, har det ikke kommet nye medikamenter på markedet de siste 20 årene.

Det siste året har det også kommet flere negative resultater fra store multinasjonale forskningsprosjekter.

Sammensatt tilnærming

Forskere ved SESAM undersøker hvilke mekanismer som gir demens. SESAM har de siste årene gått fra å drive ren klinisk forskning til en mer sammensatt tilnærming som forener basalforskning med forskning på hvordan man best kan behandle pasienter.

“Et nytt og spennende samarbeid mellom SESAM og Nasjonalt kompetansesenter for bevegelsesforstyrrelser (NKB) muliggjør videre satsing på demens knyttet til Parkinsons sykdom og lignende sykdommer, som sammen utgjør opp mot 20 prosent av alle med demens”, står det i pressemeldingen.

Videre opplyser Helse Stavanger at SESAM vil identifisere personer med økt risiko for demens, men som ennå er friske. De skal studere forandringer i hjernen, blod, hudceller og

ryggmargsvæske, for å fange opp de aller tidligste sykdomsforandringene. “Slik kunnskap er avgjørende for å kunne utvikle målrettede legemidler”, står det i pressemeldingen.

Donasjonen markeres med en overrekkelse 20. april klokka 12.00 i SESAM sine lokaler på Våland i Stavanger.

Forskning.no:

«Personer med demens blir sendt tilbake til skolebenken». På nett 16. juni 2018 Skrevet av Kirsti Ellefsen.

Saken er produsert og finansiert av Nasjonalforeningen for folkehelsen

På dagaktivitetssenteret Piloten Arena i Oslo får Viggo (t.h.) mulighet til å treffe andre i samme situasjon, gå på kafébesøk, på museum, konserter og fylle dagen med innhold. Det var her han traff den pensjonerte ingeniøren Arve (t.v.), som også har Alzheimer, og de to fant raskt tonen. Tre dager i uka er det ut på tur, uansett vær og føre. (Foto: Anne Elisabeth Næss)

Personer med demens blir sendt tilbake til skolebenken

Arve og Viggo har demens, men lar seg ikke stoppe av den grunn. De møttes på Demensskolen og nå går de turer sammen flere ganger i uka.

Kirsti Ellefsen

kommunikasjonsrådgiver

«De pårørende får tilbud om kurs og kurs og kurs. Men hva med oss?».

Dette og lignende spørsmål får ansatte i kommunenes helsetjeneste.

For det finnes ikke mange kurstilbud som tilbys direkte til personer med demens – ikke til de pårørende, ikke til helsepersonell – men til dem det gjelder.

Mulighet for mestring

Demensskolen er et slikt tilbud. Det er en tilbud som gir mennesker med demens i tidlig fase opplæring i hvordan de kan mestre hverdagen.

Med permer, penn og papir, og en kursleder som drar dem gjennom pensum, blir det litt som å sitte på skolebenken igjen. To timer hver uke.

I løpet av de tolv ukene kurset varer, får deltakerne informasjon om sykdommen, tips og råd til hvordan de kan opprettholde livskvalitet og trivsel, et nettverk med de andre kursdeltakerne, mulighet til å dele erfaringer og støtte til å ta egne beslutninger og bruke ressursene sine. Å hjelpe kursdeltakerne til å få innsikt i egen sykdom og dermed mulighet for mestring er målet med Demensskolen.

Kan et slikt tilbud gi personer med demens muligheten til personlig utvikling, til tross for sykdommen?

Dette ønsker forsker Ingelin Testad og doktorgradsstipendiat Martine Kajander å se nærmere på. De skal samle og analysere erfaringer fra personer med demens, som har deltatt på kurset.

Tar de det gjelder på alvor

Det er få studier som tar for seg hvordan de som selv har demens, opplever hverdagen og mulighetene for å mestre sin egen situasjon. Dette ser Martine Kajander nærmere på i sitt doktorgradsprosjekt.

– Hovedfokus i studien vil være hvordan personer med demens opplever å delta på Demensskolen, erfaringene med hvordan det er å møte andre i samme situasjon og hvordan Demensskolen legger til rette for læring og mestring av sykdommen, forteller Martine Kajander.

Videre skal hun undersøke om Demensskolen bidrar til nedgang i enkelte symptomer hos personer med demens i tidlig fase, og om tilbudet gir mindre belastning for pårørende.

Turkameratene

Arve og Viggo har begge Alzheimer. Og de går på tur. Mil etter mil, flere ganger i uka. Sammen.

– Det blir fint med litt sol og sommer nå, selv om vi har gått på tur i hele vinter, sier Viggo og smiler.

Det er ett år siden siviløkonomen, bestefaren og nordlendingen fikk diagnosen Alzheimer. Men ifølge kona hans, Kari, hadde det i mange år allerede vært mye som ikke var som før med ektemannen. Avtaler han glemte, hverdagslige ting han ikke fikk til.

Dette er Demensskolen

Demensskolen er en brukerskole for hjemmeboende personer med demens i tidlig fase.

Demensskolen foregår en dag i uken på dagtid, varer to timer og pågår over 12 uker.

Det er mellom fire og seks deltakere i hver gruppe og ledes av to kursledere med helsefaglig bakgrunn.

Demensskolen ble først prøvd ut i Stavanger i 2006 og har siden 2014 vært et aktivt forskningsprosjekt ved Regionalt kompetansesenter for eldremedisin og samhandling – SESAM, med Ingelin Testad som prosjektleder.

Etter føringer i Demensplan 2020 og tilskudd fra Helsedirektoratets satsing *Tidlig systematisk oppfølging av personer med demens* har kommuner i hele landet, tatt i bruk konseptet.

På dagaktivitetssenteret *Piloten Arena* i Oslo får Andreassen mulighet til å treffe andre i samme situasjon, gå på kafébesøk, på museum, konserter og fylle dagen med innhold. Det var her han traff den pensjonerte ingeniøren Arve, som også har Alzheimer, og de to fant raskt tonen. Tre dager i uka er det ut på tur, uansett vær og føre.

Deler bekymringene sine

– Vi har en sterk opplevelse av at kursdeltakerne synes det er meningsfullt, forteller Anne-Christine Tischendorf, kursleder på en av Demensskolene i Oslo.

– De første gangene var det en vane som skulle inn. Vi gjentar og gjentar. Og jeg tar en prat med hver enkelt deltaker og prøver å reaktivere de ressursene som er i dem. Det har gjort noe med samtalen over tid. De åpner seg, deler bekymringer de kanskje ikke deler med venner og ektefeller.

– Vi må se på ressursene. Selv om de har demens, er det masse de kan, og det er viktig å tilrettelegge slik at de får mulighet til å dele av kunnskapen sin. Det bidrar til at de kan beholde verdighet. Vi må bevege oss mot et samfunn med mer kunnskap om demens og villighet til å se dem som mennesker. Det er den medisinen samfunnet trenger, sier Tischendorf.

Må avgi rapport til «sjefene»

– Vi må jo rapportere til overkommandoen – altså fruene våre, om hvor vi går. Men når de spør hva vi snakker om, så er det top secret, sier Viggo og kaster et blikk på kompisen.

Både Arve og Viggo deltar på Demensskolen hver uke.

– Vi sitter jo litt på skolebenken igjen. Selv om vi ikke alltid husker det vi har lært, så synes jeg det er interessant. Det er jo viktig å ha en oppfatning av hva som kommer fremover og ha et forhold til det at vi glemmer og roter, mener Viggo. At mestring og bruk av egne ressurser er viktig, har de snakket mye om på demensskolen.

For de to kameratene er gåturene oppover mot Holmenkollen og rundt innover på veier og stier i nærområdet, det som gir dem følelsen av å være noe annet enn sykdommen. Som får dem til å oppleve mestring og verdighet.

– Ville blitt sittende foran TV-skjermen dagen lang

– Hadde det ikke vært for disse turene, og vennene han har fått, ville Viggo blitt sittende foran TV-skjermen dagen lang, sier Kari.

Arves kone, Berit, er også glad for at mannen har fått en ny venn og noe positivt å fylle dagene med.

Nå har Viggo og Arve fått på seg turskoene og er klare til å gå. Med hver sin GPS. Hvor de går, finner de ut underveis. Å planlegge er ikke noe for disse gutta.

Antakelig er de ikke tilbake før det har blitt mørkt. Men det bekymrer verken Bekkevold, Andreassen eller «overkommandoen».

– Redd? Nei, det er jeg ikke. De kommer alltid tilbake, og de har jo hverandre, sier Kari og ønsker ektemannen god tur.

Om doktorgradsprosjektet **Læring og mestring ved demens**

Gjennom intervjuer og analyser er målet å finne ut mer om hvordan kursing av personer med demens kan gi dem økt livskvalitet.

PhD-stipendiat **Martine Kajander**, Stavanger universitetssykehus, SESAM.
Veileder **Ingelin Testad**.

Prosjektet er støttet av **Extrastiftelsen** gjennom **Nasjonalforeningen for folkehelsen**.

Kirsti Ellefsen mottok hederlig omtale i konkurransen om årets beste medlemsartikkel på forskning.no for artikkelen 'Personer med demens blir sendt tilbake på skolebenken'.

Dagens medisin:

«Dette er hovedgrunnen til innleggelse av eldre». 10. september 2018 Skrevet av Lisbeth Nilsen.

NEDSATT ALLMENNTILSTAND: Uspesifiserte pustevansker er blant de vanligste symptomene hos eldre hjemmeboende som legges inn på sykehus. Illustrasjonsfoto: Colourbox

NORSK STUDIE BLANT HJEMMEHJELP-MOTTAKERE

Dette er hovedgrunnene til innleggelse av eldre

Hjemmeboende menn over 67 år som får hjemmehjelp er har høyere risiko for å bli innlagt på sykehus enn kvinner i samme alder, og legges oftere inn for infeksjon.

Publisert: 2018-09-10 08.04

Lisbeth Nilsen

lisbeth.nilsen@dagensmedisin.no

Kohortstudien fra Stavanger inkluderer 1531 hjemmeboende eldre på 67 år eller mer og som mottok hjemmehjelp. I løpet et ett år (2013) ble 739 av personene innlagt på sykehus, og antallet innleggelser totalt var 1457.

Halvparten av personene i studien ble innlagt minst én gang på sykehus. Median liggetid var fire dager. I alle aldersgrupper, definert som 67-79 år, 80-89 år og over 90 år, var risikoen for å bli innlagt grunnet dårligere allmenntilstand høyere for menn – og økte med stigende alder.

Drøyt halvparten av alle som ble innlagt, ble innlagt bare én gang.

Artikkelforfatterne fant en sammenheng mellom økende alder og innleggelser på grunn av fysisk forverring. Menn var signifikant mer utsatt enn kvinner for å bli innlagt på grunn av infeksjon.

Utilstrekkelig

Den vanligste grunnen til innleggelse var behov for videre medisinsk utredning, knyttet til generelle svekket allmenntilstand ut ifra symptomer som smerter, uspesifiserte pustevansker, dehydrering og anemi (blodmangel).

Dette var tilfelle nær én av fire innleggelser.

I overkant av hver femte innleggelse skyldes fall, mens 13 prosent ble innlagt på grunn av infeksjon, i hovedsak luftveisinfeksjon som lungebetennelse, urinveisinfeksjon eller hudinfeksjon.

Martha Therese Gjestsen ved Regionalt senter for eldremedisin og samhandling (SESAM), Stavanger universitetssjukehus, er førsteforfatter av studien som nylig er publisert i BMC Geriatrics.

Les hele studien [her](#).

Vg.no:

«Forskere sier de kan forutse demens med ny test». 13. november 2018 Skrevet av Edda Drægni.

The image is a screenshot of a news article from VG.no. At the top, there is a red navigation bar with the VG logo and links for 'SPORTEN', 'VG LIVE', 'TV-GUIDE', 'VG+', and 'TIPS OSS'. Below this is a purple banner with the text 'CAREER.IFSWORLD.COM'. The main image shows a female doctor in a white lab coat and gloves using an ultrasound probe on a male patient's neck. Another female doctor in a white lab coat is standing behind her, holding a tablet. The headline of the article is 'Forskere sier de kan forutse demens med ny test'. Below the headline, there is a small caption: 'SJEKK: Silk mener forskere at de kan finne ut om du vil bli rammet av demens, eller ikke. Foto: Serhii Bobyk / Shutterstock / NTB scanpix'.

En fem minutters skanning av halsen skal kunne forutse risikoen for utviklingen av demens så lenge som 10 år før symptomene i det hele tatt gjør seg gjeldene, ifølge britiske forskere.

Edda Drægri

Publisert:13.11.18 12:02 Oppdatert: 13.11.18 14:34

Det melder CNN etter at forskere ved University College London søndag presenterte sin nye studie på American Heart Associations årlige vitenskaplige konferanse.

Norske demensekspert er imidlertid uenige om vi trenger noe slikt her i landet.

– Funnene er ikke nye, men det er en ny metode, sier Dag Årsland, professor og forskningsleder ved Senter for Eldremedisin og Samhandling.

Han forklarer at de britiske forskerne har brukt vanlig ultralyd for å måle blodgjennomstrømningen i halspulsåren hos over 3000 friske eldre som fikk undersøkt hukommelsen og andre mentale funksjoner de påfølgende 10 - 15 årene.

– De som hadde tegn til redusert blodstrøm i årene hadde 50 prosent høyere risiko for å utvikle demens enn de som hadde normal blodgjennomstrømning, selv etter at de ble kontrollert for en rekke andre mulige faktorer som kunne ha påvirket dette.

NORSK DEMENSEKSPERT: Dag Årsland er professor og forskningsleder ved Senter for Eldremedisin og Samhandling, SUS, samt Head of Department of Old Age Psychiatry, Institute of Psychiatry, Psychology and Neuroscience ved King's College London. Foto: Jonas Haarr FriestadLes hele

Han forteller man lenge har visst at hjerte- og karfunksjonen, og særlig blodårene som går opp til hjernen, har betydning for hvordan hjernen fungerer.

– Men det som er nytt er at det er en ny metode for å måle blodgjennomstrømningen på. Det er interessant å få påpekt på ny dette man har visst fra før, sier han.

Vil ha skanningen til Norge

CNN skriver at testen, som analyserer pulsen av blodkar i nakken, kan bli en del av rutinetesting ved kognitiv nedgang.

Årsland stiller seg positiv til en slik rutinetesting i Norge. Ifølge demenseksperten lider mellom 70.000 og 80.000 nordmenn av demens i dag, som innebærer rundt 5 prosent av folk over 65-årsalderen.

– Jeg synes dette er interessant og kan vurderes også i Norge. Vi vet at høyt blodtrykk og kolesterol virker inn på demens, men denne testen virker mer spesifikk enn de generelle målene vi kjenner til fra før.

Årsland poengterer at han ikke kjenner spesifikt til testen, men at det virker som den er veldig enkel å gjennomføre og tror ikke det vil være noe problem å få det inn i Norge.

– Det viktigste med dette er at man kan påvise folk som er i faresonen, som har økt risiko for demens slik at de har tid til å gjøre livsstilsendringer som kan påvirke dem i positiv retning.

GERIATRI: Professor i geriatri ved Universitetet i Oslo, Torgeir Bruun Wyller. Geriatri er en medisinsk spesialitet som er konsentrert om sykdommer hos eldre. Foto: Apotekenes kompetanse- og utviklingssenter Apokus

Fordi antallet eldre øker, vil Norge oppleve en betydelig økning av demens blant befolkningen i tiden fremover, opplyser demenseksperten. Han sier samtidig at risikoen for sykdommen er mindre i dag, takket være bedre kontroller og fordi man lever sunnere nå enn før.

– Det i seg selv viser at det er mulig å redusere risikoen for demens ved å leve bedre.

– Litt oversolgt

I dag foregår utredning av demens i Norge på ulike steder i helsetjenesten, fra fastelegen til spesialister, avhengig av hva slags demens det er, forklarer professor i geriatri ved Universitetet i Oslo, Torgeir Bruun Wyller.

Ifølge demenseksperten blir det først gjort en utredning *etter* at mistanken er dukket opp hos pasient eller pårørende.

– Det finnes noen sjeldne, arvelige demensformer som man kan teste seg for. Men for de vanlige demenssykdommene som rammer svært mange, finnes det ingen genetisk test, legger han til.

I motsetning til Årsland, stiller Bruun Wyller seg tvilende til hvor nyttig en slik test vil være å innføre i Norge, og tror at konsekvensene er litt oversolgt.

– De er inne på noe som sikkert er riktig og det bekrefter det vi allerede vet, men jeg tror ikke dette akkurat revolusjoner demensstatistikken. At det som er bra for hjertet, også er bra for hjernen har vi visst i alle år. Men om vi kan bruke det for å forutsi demens ti år i forveien, må bekreftes i nye studier, konstaterer Bruun Wyller.

Han peker på at folk med demens er forskjellige, og at de først og fremst er opptatt av å kartlegge pasientens mentale evner - og hvilke av disse som er skadet - når de skal stille en demensdiagnose og vite hvordan det skal behandles.

– Hvis man ti år i forveien kan forutse risikoen for demens, så er det kun nyttig hvis vi kan gjøre noe. Sunt kosthold og fysisk aktivitet er bra for demens, men det er bra for alle folk, legger Bruun Wyller til.

Ny norsk studie

Dag Årslund ved Senter for Eldremedisin og Samhandling bemerker at man fortsatt ikke har klart å gå fra denne kunnskapen de allerede vet, til hvordan man kan bruke det for å få en bedre gjennomstrømning i blodet, men at det jobbes med.

– Vi har en stor studie nå som pågår i Stavanger, Bergen og på Ahus der vi skal gi blåbærkapsler og se om det hjelper mot demens. Det bygger blant annet på dette prinsippet om at du må forbedre hjertekar og blodgjennomstrømningen for kunne å forebygge demens, sier han.

5. Ansatte

Senterleder Ingelin Testad

Forskningsleder Dag Årslund

Fag- og administrativ koordinator Kristin Aas Nordin

Koordinator intervensjonsteam/PhD stipendiat Martha Therese Gjestsen

Administrasjonskonsulent Helen G. Wigestrund

Fagkonsulent Siri Ueland

Fagkonsulent Ingrid Langeland, rammeavtale.

Fagkonsulent Hilde R. Marianayagam

Forskningssykepleier Reidun Meling

Forskningsassistent Lise Birgitte Holteng

Seniorrådgiver Målfrid Meling

Seniorrådgiver Vigdis Vagle

Seniorrådgiver Arnfinn Fiskå

Regional ressursperson Hildur Thingnes, Førde sentralsjukehus

Rådgiver/professor II Halvor Næss, Haukeland universitetssjukehus

Gjesteprofessor Clive Ballard, King's College

Gjesteprofessor Ann Corbett, svangerskapspermisjon

PhD stipendiat Ellen Svendsbø, går over til rammeavtale 01.11.2018

PhD stipendiat Toril Terum

PhD stipendiat Anne Katrine Bergland

PhD stipendiat Ragnhild Djønne Østerhus

PosDoc Ketil Oppedal

PosDoc Svein Kjosavik

PosDoc Hogne Sønnesyn

PhD stipendiat Arne Nakling

PhD stipendiat Martine Kajander

PhD stipendiat Jon Arild Aakre

PhD stipendiat Arnt Egil Ydstebø, Samarbeid med Sykehuset Innlandet.

PhD stipendiat Geir Henanger, Hospitantordningen

Anna Dalaker, hospitantordningen

Overlege Corinna Vossius, samarbeid med Sykehuset Innlandet

Forskingskonsulent Veslemøy Frantzen fra 01.05.2018

Forskingskonsulent Aleksandra Sevic fra 01.05.2018

Forskingskonsulent 2, Torunn Gudmestad fra 01.09.2018 (Endret fra hospitantordning)

Spesialkonsulent Ane Haugland fra 01.09.2018

Regional ressursperson Nina Hauge fra 01.09.2018

Anne Torsvik Henriksen fra 01.11.2018

Forsker 2 Miguel Borda fra 01.10.2018

Forsker Linn Oftedal fra 01.12.2018

Senierrådgivere:

Målfrid Meling

Vigdis Vagle

Dagny S. Børnes

Grete Østebø

Nina E. D. Bærheim

Reidun M. Krøger

Bjørg Bjørkelund

Brita Halsne

Målfrid Madland Aanderaa

Karen Ianke

Marta Stokka

Ragnhild Stokkeland

Anne Torsvik Henriksen

6. Avslutning

Som det fremgår av rapporten, har vi en svært høy aktivitet i forhold til tildelte ressurser, noe som i stor grad skyldes dyktige og dedikerte fagfolk ved SESAM, inkludert brukere, frivillige, gruppen av seniorrådgivere, forskere, fagpersoner og en høy aktivitet i forhold til å skaffe eksterne midler både til kurs- og kompetanseutvikling og forskning. Videre har gode samarbeidsrelasjoner i Helse Vest RHF og innad på Stavanger universitetssjukehus, især ved Klinikk psykisk helsevern voksne, forskningsavdelingen og Seksjon for samhandling, samt nasjonalt og internasjonalt samarbeid, vært avgjørende for å få dette til.

En aldrende befolkning vil stille enda større krav til aktiviteter innen kompetansebygging og forskning, og vi er stolte over å ha etablert Wise Age, hvor visjonen er at WiseAge skal være en bevegelse som fremmer mulighetene brukermedvirkning i forskning og kunnskapsutvikling skaper i et aldrende samfunn.

Vi har fra før brukerrepresentanter i referansegruppen, brukergruppe i form av pensjonert helsepersonell som ressurspersoner og seniorrådgivere, vi inviterer interesserte brukere til faglunsj, har eget brukerkontor, har systematisk opplæring av brukerrepresentanter, samarbeid med Nasjonalforeningen for folkehelsen, brukermedvirkning i forskningsprosjekt, blant annet i forskningsprosjektet Demensskolen.

Videre vil dette føre til behov for økt ressurstilgang både lokalt og i regionen, og en enda bredere satsing på å søke eksterne midler, også mot EU-satsingene.

I år er vi ekstra stolte over at Demensskolen er gått til topps i EU, gjennom JPND ordningen. Det er første gang Helse Stavanger HF leder et EU prosjekt, og det er derfor blitt feiret med ekstra stor kake og administrerende direktør til stede. I søkeprosessen har vi også fått god hjelp av forskningsavdelingen, og vi kommer til å arbeide systematisk fremover med flere, større prosjekt.

Vi ser frem til videre arbeid med *Samhandling for Eldres helse og livskvalitet* i samarbeid med alle våre gode støttespillere og samarbeidspartnere.

Tusen takk til alle som bidrar til dette arbeidet!

Og en særlig takk til vår referansegruppe som i 2018 har bestått av:

Sven Hove - Regionalt brukerutvalg, Helse Vest RHF
Oddrun Strand Rangnes - Brukerutvalget Helse Stavanger HF, Eldrerådet i Rogaland fylkeskommune
Øyvind Kirkevold - Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse
Agnes Lea Tvedt - Kommunenes sentralforbund (KS), sluttet i KS høst -18
Nina Anette Hauge – Helse Fonna HF
Toril Midtbø - Høgskulen i Sogn og Fjordane
Ole Martin Steihaug - Helse Bergen HF
Kari Holvik Furevik - Helse Førde HF
Stein Tore Nilsen - Helse Stavanger HF
Svein Skeie - Helse Stavanger HF

Ingelin Testad
Senterleder

VEDLEGG

- Vedlegg 1 SESAM aktiviteter 2018
- Vedlegg 2 WiseAge stormøte høst 2018
- Vedlegg 3 WiseAge festen mai 2018
- Vedlegg 4 Publikasjoner SESAM 2018
- Vedlegg 5 Åpent forskningsseminar mai 2018
- Vedlegg 6 Internasjonal forskningsdag mai 2018
- Vedlegg 7 Praksisprisen 2018, utlysning
- Vedlegg 8 SESAM-konferansen 2018
- Vedlegg 9 Tananger boas, vinner Praksisprisen 2018
- Vedlegg 10 Stokka sykehjem, vinner Publikumsprisen 2018
- Vedlegg 11 Ledersamling geriatri og alderspsykiatri høst 2018
- Vedlegg 12 Nyhetssaker fra SESAM hjemmesiden 2018